

Frivilligheten og framtiden

*Stordata-analyse for
Frivillighet Norge*

Innhold

Innledning	3
Kapittel 1	4
Bakgrunn og metode	4
1.1. Datagrunnlaget	5
1.2. Metode	5
1.3. Tolking av resultater	6
1.4. Hypotesetesting	7
1.5. Vanlige spørsmål	7
Kapittel 2	9
Demokrati, tillit og polarisering	9
2.1. Demokratisk resesjon?	10
2.2. Polene beveger seg	11
2.3. Annerledeslandet Norge?	13
2.2.1. Systempartiene og sentrum svekkes – fløypartiene øker i oppslutning	14
2.2.2. Affektiv polarisering – også i Norge	15
2.2.3. Polarisert mediebruk	16
2.2.4. Polarisering i tillit til institusjoner	16
2.4. Hva sier stordata om polarisering?	17
2.5. Frivilligheten og polarisering	19
2.6. Frivillighetens rolle	21
2.7. Ledelse og grasrot	22
2.8. Stort vekstpotensial	25
Kapittel 3	27
Integrering og inkludering	27
3.2. Hvilke saker omtales?	30
3.3. Frivilligheten og integrering	31
Kapittel 4	33
Frivillighet, velferd og fellesskap	33
4.1. Frivillighetens rolle i ensomhetsdebatten	35
4.2. Techlash	36
4.5. Frivilligheten og framtidens omsorgsbehov	38
4.3. Holdninger til ideelle velferdsaktører	40
4.4. Oppfattes ideelle aktører som innovative?	41
Oppsummering	41

Innledning

Zynk Analyse, Kommunikasjon og Ledelse har gjennomført en trendanalyse for Frivillighet Norge med mål om å avdekke hvilke samfunnstrender som vil påvirke frivilligheten i Norge i årene som kommer. Analysen inngår som utgangspunkt for revidering av Frivillighet Norges politiske plattform.

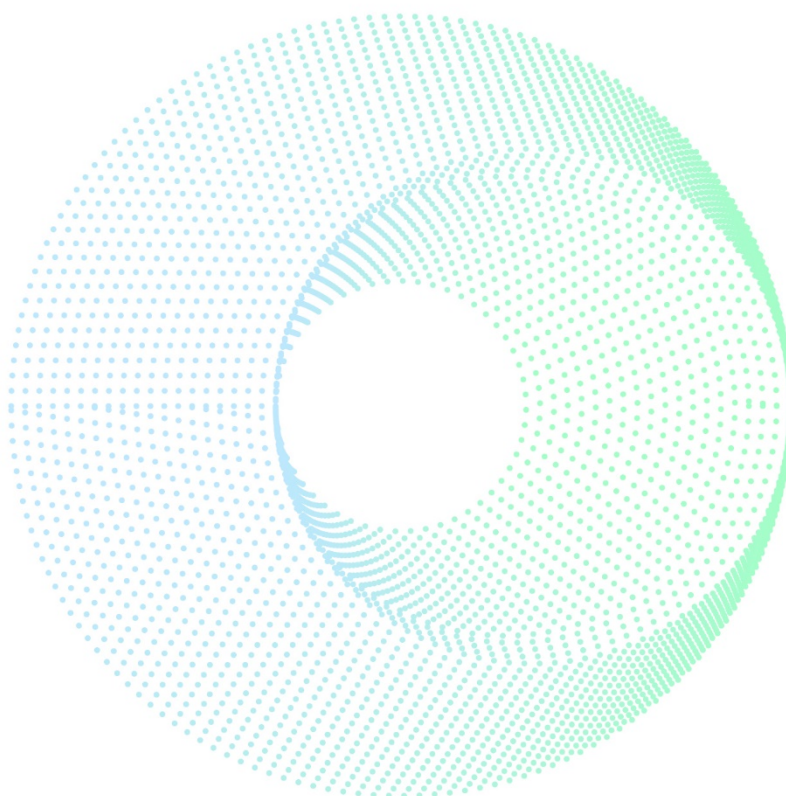
Zynk har hentet inn data fra åpent tilgjengelige trend- og holdningsundersøkelser, samt stordataverktøyet Q-ball som er utviklet av det svenske trendanalysemiljøet Quattroporte og Zynk. Q-ball leser inn data fra 40 millioner norske websider og gjør språkanalyser for å få innsikt i hvilke temaer som omtales og hvordan de diskuteres i den offentlige samtalen på internett.

Temaene som inngår i denne rapporten er valgt ut av Frivillighet Norge og har som mål å dekke ulike sider ved frivillighetens rolle og bidrag i det norske samfunnet.

Rapportens første kapittel tar for seg metode og bakgrunn for stordataverktøyet Q-ball. Kapittel 2 omhandler trender knyttet til demokrati, tillit og polarisering og hvordan frivilligheten sees i lys av økende uro over demokratiets framtid. Kapittel 3 drøfter innvandring og inkludering med vekt på hvilke holdninger nordmenn har til disse viktige spørsmålene, og hvordan frivillighetens rolle omtales i det offentlige ordskiftet. Kapittel 4 sier på holdninger til og omtale av frivillighetens bidrag til å løse framtidens velferdsutfordringer, med et særlig fokus på ensomhet, sosiale fellesskap og ideelle aktørers rolle i velferdsproduksjon.

Kapittel 1

Bakgrunn og metode

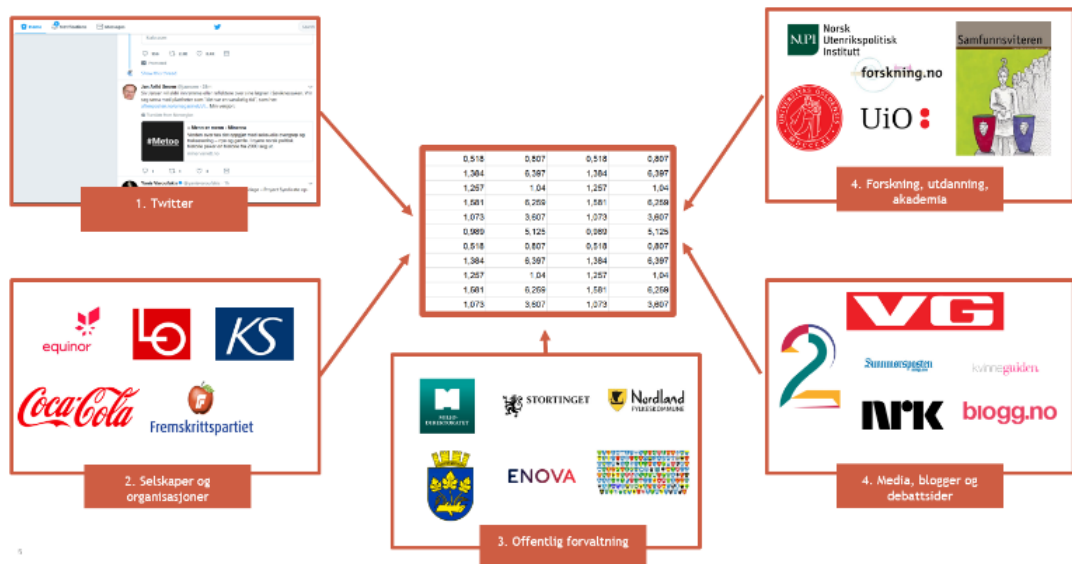

Zynk Analyse, Kommunikasjon & Ledelse har på oppdrag fra Frivillighet Norge gjennomført en stordata-analyse av samfunnstrender som vil påvirke frivillig sektor de neste fem årene.

Analysen er gjort ved hjelp av data fra åpne trend- og holdningsundersøkelser, supplert av data fra stordataverktøyet Q-ball, som er utviklet av det svenske trendanalysefirmaet Quattroporte. Q-ball består av en database med over 40 millioner norske nettsider og 20 millioner sosiale medier poster, kombinert med en flerdimensjonal sentiment-analyse og en egen prediktiv algoritme som gjør det mulig å vurdere hvilke trender som forventes å bli viktigere de neste årene.

1.1. Datagrunnlaget

Q-balls database er bygd opp av Zynk og Quattroporte, og består av nettsider fra seks hovedkilder: medier, organisasjonsliv, offentlig forvaltning, næringsliv, debatt og forskning & akademia, samt Twitter. Q-balls norske database har nettsidedata fra 2010 og frem til i dag.

1.2. Metode

Basert på det digitale kildegrunnlaget i databasen, tolker Q-ball hvilket *sentiment* som er rundt ulike problemstillinger, saker, organisasjoner, personer og selskaper. Q-balls sentimentanalyse er en ord- og setningsanalyse som avdekker hvilke holdninger som finnes til ulike saker og trender. Metoden går ut på å måle frekvensen av bestemte ord som er knyttet til f.eks. positiv holdning eller negativ holdning. Disse ordene er identifisert gjennom en faktoranalyse.

Vi har i dag 12 ulike måleenheter som alle består av et sett med begreper vi måler frekvensen av. Ved siden av positiv og negativ holdning, som vi bruker gjennomgående i denne rapporten, har vi en rekke mer spesialiserte enheter; f.eks. partisypati (utviklet for å analysere valg), design (for å måle holdningene til noen produkter) og innovasjon (måler holdningen til selskapers innovasjonsevne).

Q-balls prognosemodell Quattroporte for å avdekke hvilke trender som forventes til å prege de neste fem årene. Algoritmen baserer seg på data tilbake til 2010, og på sosiologisk teori og psykologiske beslutningsmodeller. Algoritmen tar utgangspunkt i hvordan språket som brukes på internett reflekterer folks forventninger til framtida.

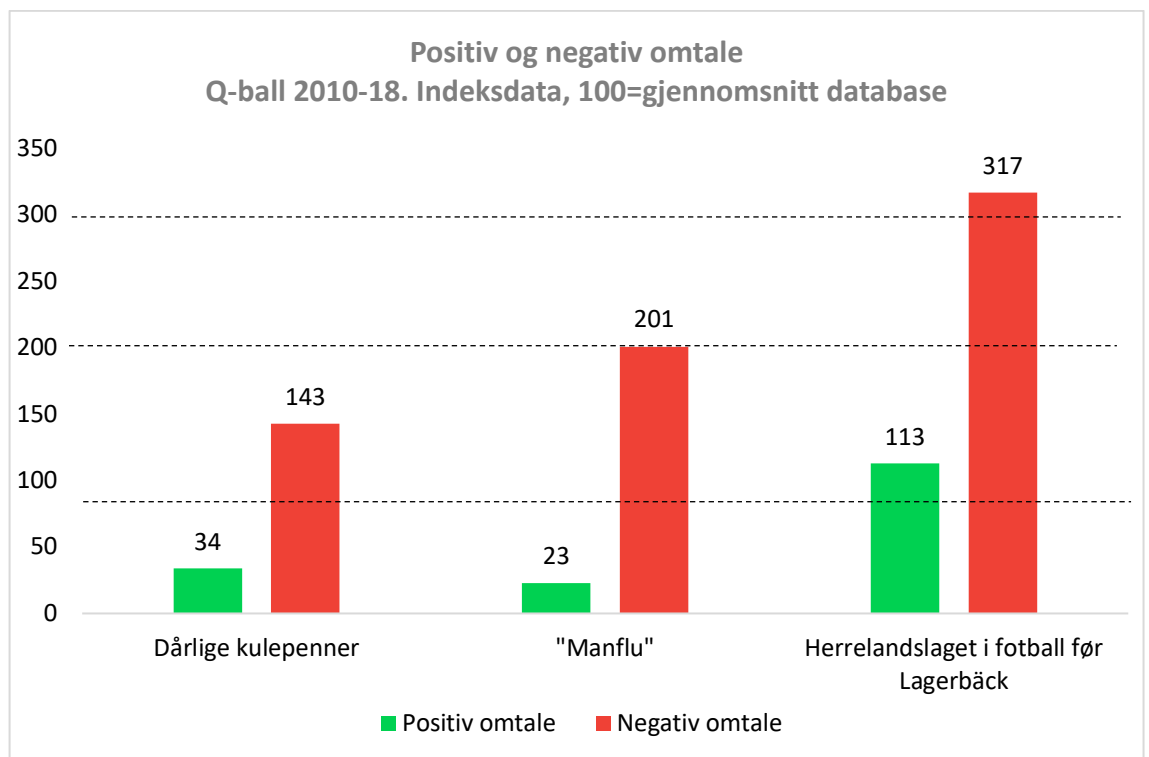
Begrensninger ved metoden

Analysen er gjennomført ved hjelp av språkanalyser. Vi har analysert den offentlige samtalen på nett, ved hjelp av modeller som måler frekvensen av ord og hvilken sammenheng de brukes i. Underveis har vi drøftet våre funn opp mot andre etablerte trendstudier og holdningsundersøkelser. Men vi har ikke sett på andre datakilder enn de språklige: hverken økonomiske makrotall, valgresultater eller andre indikatorer som ofte brukes til å analysere trender.

1.3. Tolking av resultater

I denne rapporten presenterer vi hovedsakelig tre typer data. Resultater fra Q-balls historiske database og nåtidsdata presenteres i vanlige søyle og linjediagrammer. Disse dataene er, som det vil framgå, indeksdata.

Alle analyser av positiv og negativ omtale presenteres i indekstert form. 100 er gjennomsnitt i disse tabellene. For å få 100 må du søke på helt nøytrale og generiske ord som «det», «er», «og» etc. Skår under 100 indikerer at det er relativt sett lav frekvens av det du ønsker å måle (f.eks. betyr skår under 100 på positiv omtale at det brukes få positive ord for å beskrive trenden, saken eller organisasjonen du ønsker å måle). Skår over 100 indikerer høy frekvens. Over 200 svært høy skår, over 300 er det bare noen få saker/organisasjoner/trender som skårer.

Noen ganger er vi også opptatt av hvor ofte en sak nevnes, uavhengig av om det er i positiv eller negativ forstand. Også her følger vi en indeks. Vårt nullpunkt er på 1000 treff i databasen. Omtales et fenomen færre enn 1000 ganger vil det ikke bli tatt med i våre analyser. Siden mange av de mest omtalte trendene vi diskuterer er nevnt i millioner av saker, grupperer vi trendene på en relativt enkel måte. Vi har indekstert dem på følgende måte:

0-1 Mikrotrender: Trender som er så små at de går nesten helt under radaren. Nystartede selskaper er et eksempel

2-5 **Svært små trender:** Små selskaper, små kommuner, lokale kjendiser

5-11 **Små trender:** Små fisker i store dammer

12-15 **Mellomstore trender:** Etablerte selskaper, mellomstore kommuner

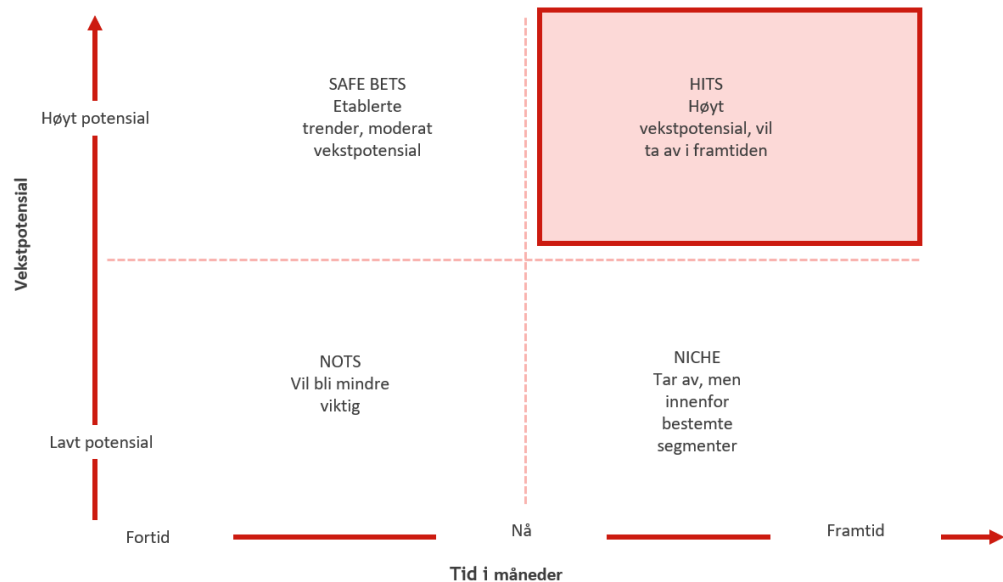
15- 50 **Store trender:** Større kommuner, selskaper med stor omsetning og mye omtale

50-250 **Svær store trender:** Kjente personer, dominerende selskaper, definerende trender

250 + **Megatrender:** Det som gjør verden til det den er

Analysen gjort i den prediktive algoritmebaserte modellen presenteres i en Q-balls standardtabell som består av to dimensjoner: tid og potensial. Tabellens midtpunkt er nåtid. Modellen regner så tid i måneder fem år fram og fem år tilbake. Skår over 0 er høyt potensial. Skår under 0 er lavt potensial. Skår til høyre for midtpunktet indikerer at en trend/sak/organisasjon forventes å ta av i framtiden. Skår til venstre for midtpunktet tilsier at en trend/sak/organisasjon er over «middagshøyden» og ikke forventes å ta av.

Tabell Prognosemodell

1.4. Hypotesetesting

I denne rapporten tester vi en rekke hypoteser ved hjelp av prognosemodellen i Q-ball. De fleste består av å teste en trend, eller koblingen mellom to trender, for å se hvordan de vil utvikle seg i framtiden. Vi tester også hvorvidt frivilligheten kan tjene på å koble seg på en trend som potensielt er i vekst.

1.5. Vanlige spørsmål

Betyr høyt sentiment rundt en sak (f.eks. negativ holdning på 250) at saken er mye omtalt?

Nei, ikke i seg selv. En sak kan skåre høyt i vår sentimentmodell uten å være mye omtalt. En skår på 250 i negativ holdning sier noe om at *av* treffene i vår database om den aktuelle saken, er svært mange preget av negative ord og uttrykk. Det er mulig å være en *liten trend med mye positiv eller negativ omtale* og det er mulig å være en stor trend med lite positiv eller negativ omtale.

Betyr høy skår i forventningsmodellen at en sak omtales positivt?

Prognosemodellen skiller ikke mellom positiv og negativ omtale. Den vurderer bare om en sak/trend/organisasjon forventes å bli mer eller mindre viktig. Også negative ting som terrorisme og klimaendringer kan skåre høyt i prognosemodellen.

Hva betyr tidslinjen i forventningsmodellen? For eksempel hvis en trend ligger 13 måneder fram i tid?

Tidslinjen indikerer om en trend vil ta av, eller allerede har tatt av. Trender som ligger til høyre for midtstreken forventes å ta av i framtiden. Plasseringen langs tidsaksen indikerer når trenden forventes å ta av. Vårt råd er å bruke tidsaksen veiledende; det vil si – hold fokus på om en trend vil ta av i framtid eller allerede er over middagshøyden.

Kapittel 2

Demokrati, tillit og polarisering

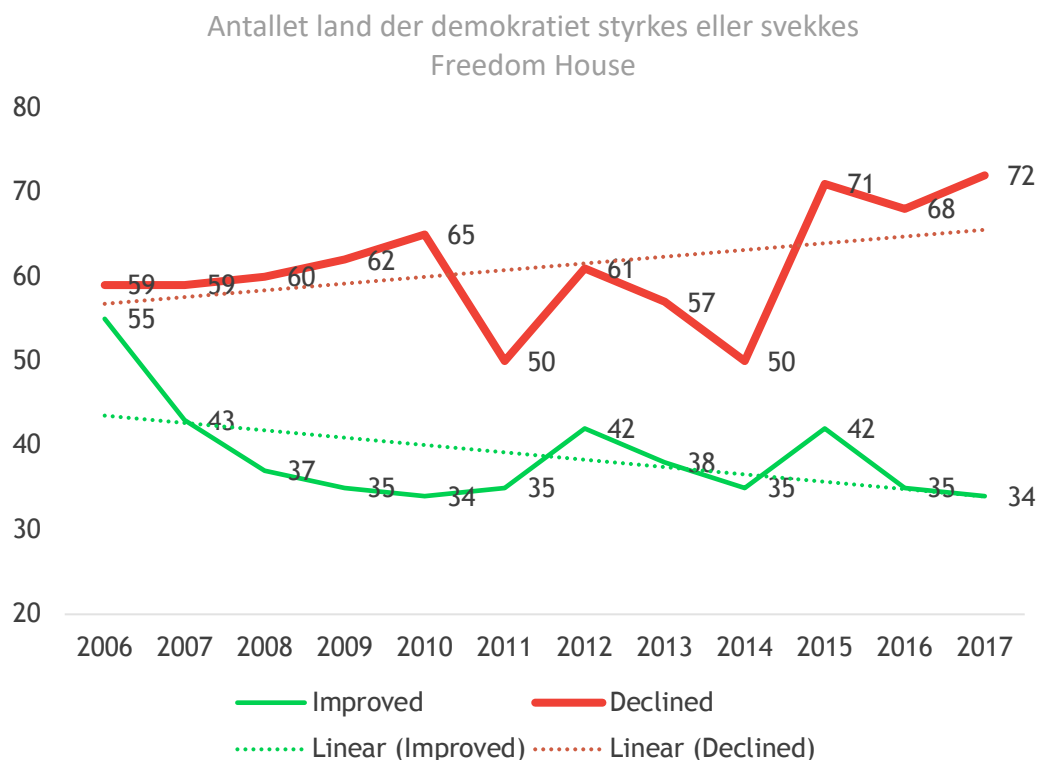

Svekkes demokratiet? Hva skjer med tilliten til samfunnsinstitusjonene? Stemmer det at også den norske offentlige samtalen preges av politisk polarisering? Og hvilken rolle spiller frivilligheten i utviklingen? Rammes også frivillige organisasjoner av fallende tillit? Eller oppfattes frivillig sektor som en motor for demokratisk deltakelse og en motvekt mot fallende tillit til institusjoner?

2.1. Demokratisk resesjon?

Tre tiår etter at Berlin-muren falt og det liberale demokratiet triumferte over kommunismen, kan det se ut som det liberale demokratiet er under økende press.

Freedom House måler hvert år tilstanden i den demokratiske utviklingen i verden. I deres rapport «Freedom in the World 2018»¹ konkluderer Freedom House med at *“Political rights and civil liberties around the world deteriorated to their lowest point in more than a decade in 2017, extending a period characterized by emboldened autocrats, beleaguered democracies, and the United States’ withdrawal from its leadership role in the global struggle for human freedom.”* Rapporten finner at demokratiet ble svekket i 72 land, og forbedret i 34 i løpet av 2017. Antallet land der demokratiet ble svekket er høyere enn noen gang de siste ti årene. Antallet med forbedring det laveste.

Hva kan forklare den demokratiske resesjonen? Litteraturen på området er omfattende, og sprikende. Noen hovedtrekk er likevel gjennomgående. På den ene siden synes det klart at det liberale demokratiet for første gang siden Berlin-muren falt har fått reell «ideologisk» konkurranse ikke-liberale styringsideologier. Kina har lenge blitt trukket fram som et slik eksempel. Kommunistpartiet har langt på vei lyktes i å bygge en form for legitimitet rundt evnen til å levere økonomisk vekst og materiell velstandsutvikling gjennom en pragmatisk økonomisk politikk, uten å reformere sitt autoritære styresett. I nyere tid trekkes utviklingen i land som Tyrkia, Ungarn og Russland fram som eksempler på at styringseliten utvikler mer eller mindre helhetlige ideologiske alternativer til «liberalt demokrati.» Felles for disse er at de direkte utfordrer ideen om et pluralistisk samfunn, verdien av politisk konkurranse, mindretallsvern og behovet for statlige institusjoner som er uavhengige fra hverandre. I stedet dyrker de ideen om at samfunnet som et organisk hele regimet beskytter det «ekte folket» mot farlige minoriteter i og utenfor landets grenser.²

¹ <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2018>

² Se f.eks Thomas Müller «What is populisme.»

Samtidig svekkes tilliten til de etablerte politiske styringselitene i de demokratiske samfunnene. Fallet i tillit til parlamenter, regjeringer, partier og politikere er tydelig i en rekke undersøkelser. 70 % av landene som er med i Edelmanns årlige tillitsundersøkelse preges av utbredt mistillit til offentlige institusjoner og ulike samfunnseliter.³

I følge en studie gjennomført av forskere tilknyttet det Internasjonale Pengefondet IMF er økende økonomisk ulikhet en avgjørende driver bak lavere tillit til institusjoner og mellom folk, også i de rike landene.⁴

Også økende migrasjon ser i følge litteraturen ut til å spille inn på tillitsnivået i et samfunn, i alle fall på mellomlang sikt.⁵ Debatten om migrasjonspolitikken i kjølvannet av flyktningkrisen 2015-16 var også en sentral driver bak økt oppslutning om fløypartier som direkte utfordrer etablerte institusjoner og eliter.

I kjølvannet av Donald Trumps valgseier i USA og den relativt økte oppslutning rundt «populistiske» partier både på høyre- og venstresiden i Europa i kjølvannet av finanskrisen og flyktningkrisen, har det blitt viet stadig større oppmerksomhet til undersøkelser som peker på at innbyggerne i liberale demokratier kanskje har et svakere demokratisk sinnelag enn det som har blitt antatt. For eksempel har Harvard-forskeren Yascha Mounk fått betydelig oppmerksomhet rundt et datasett som indikerer at unge i OECD er mindre opptatt at å bo i et demokratisk samfunn enn tidligere generasjoner.⁶ Mounks funn og metodikk er omdiskutert og en rekke forskere avviser konklusjonene.⁷

Uavhengig av treffsikkerheten i Mounks data, er det økende oppmerksomhet om at demokratiske idealer kanskje ikke er så dypt rotfestet selv i land med lange demokratiske tradisjoner. Særlig har to framstående amerikanske statsvitere, Christopher Achen og Larry Bartles,⁸ satt søkelys på utfall av demokratiske valg er langt mer «tilfeldige» og preget av sviktende og manglende rasjonalitet.⁹ I Achen og Bartles fortolkningsramme er demokratiske institusjoner og politiske systemer langt mer sårbare enn man skulle anta. Velgernes preferanser er flyktige og oppmerksomheten om politikk begrenset. Tilfeldige utslag i nasjonaløkonomien – eller i vær og vind – i ukene før et valg har i følge Achen og Bartles stor betydning for utfall. Slik utfordres, i følge Achen og Bartles selve ideen om at demokratiske valg er uttrykk for folkeviljen.

2.2. Polene beveger seg

Debatten om demokratiets framtid har også røtter i en annen utvikling i de vestlige samfunnene; tendensene til at den politiske debatten og det politiske systemet polariseres.

Polariseringsbegrepet har blitt en sekkepost for en rekke ulike negative utviklingstrekk som antas å svekke kvaliteten på den offentlige samtalen og demokratiet. Fra hets og trakassering på nett, til økt oppslutning om bestemte typer politiske partier. I Store Norske Leksikon defineres polarisering «skjerping av standpunkter, slik at to klart motstridende, ofte ekstreme oppfatninger

³ Edelmann Trust Barometer 2018 https://www.edelman.com/sites/g/files/aatuss191/files/2018-10/2018_Edelman_Trust_Barometer_Global_Report_FEB.pdf

⁴ IMF Growing Apart The Impact of Inequality on Social Capital <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2016/wp16176.pdf>

⁵ Se f.eks Paul Collier «Exodus: How migration is changing our world». Spørsmålet drøftes også i detalj i Brochmann II-utvalget «NOU 2017:2 Integrasjon og tillit» <https://www.regjeringen.no/contentassets/c072f7f37da747539d2a0b0fef22957f/no/pdfs/nou201720170002000dddpdfs.pdf>

⁶ Mounks data er presentert i sin helhet i boken «The People V.s. Democracy – Why our freedom is in danger & how to save it.» Harvard 2018

⁷ For en kritikk av Mounk se f.eks Amy Alexander og Christian Wezwel «The Myth of Deconsolidation». .

⁸ Achen og Bartles «Democracy for realists, why elections do not produce responsive governments.» Princeton 2016.

⁹ Her forstått som handlinger som er konsistente med ønskemålet individet har

får økt tyngde.»¹⁰ Samme leksikon beskriver *politisk polarisering*, som «en prosess hvor avstanden mellom de viktigste aktørene i et politisk system, for eksempel partiene, øker, eller hvor aktører (partier) som står langt fra hverandre, styrkes.»¹¹

At en slik effekt er gjeldende i flere demokratier framstår klart. Særlig i USA ser avstanden mellom de to systembærende partiene til å ha økt markant de senere tiårene. Den partipolitiske polariseringen ser også ut til å ha tydelig effekt på holdningene til velgerne. Også partienes velgere skilr fra hverandre, i holdninger og i hvordan de oppfatter virkeligheten.¹²

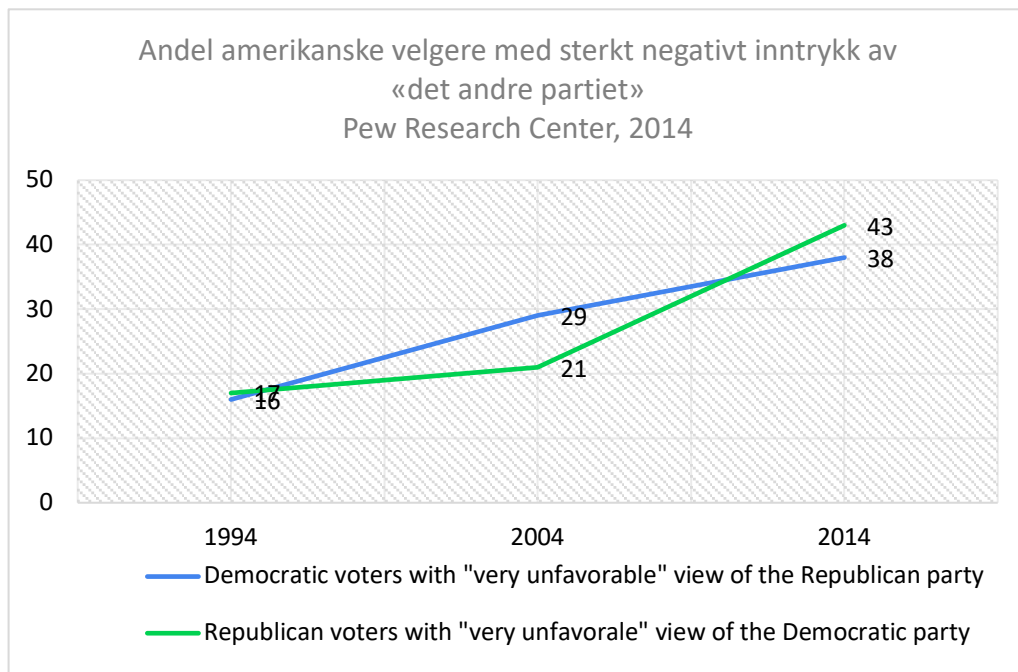
I USA ser også den politiske polariseringen til å danne grobunn for affektiv polarisering: velgere med ulikt syn på politikk ser i økende grad ut til å mistro hverandres intensjoner, og ikke minst se på partiet de *ikke* er enige med som skadelig og negativt. Andelen velgere i USA med et svært negativt syn på «det andre partiet» har økt kraftig mellom 1994 og i dag. Nå svarer om lag halvparten av både republikanere og demokrater at de har et «svært negativt syn» på partiet de ikke stemmer på.¹³

¹⁰ <https://snl.no/polarisering> - skjerping av standpunkter

¹¹ <https://snl.no/polarisering> - politikk

¹² Se f.eks Pew Research Polarization in America <http://www.people-press.org/interactives/political-polarization-1994-2017/>

¹³ Pew Research 2017 [file:///C:/Users/iz22/Downloads/10-05-2017-Political-landscape-release%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/iz22/Downloads/10-05-2017-Political-landscape-release%20(2).pdf)

Identitets- og statuspolitiske¹⁴ spørsmål ser ut til å være en viktig driver bak den økende politiske polariseringen.

Rollen identitet og status spiller i samfunnsdebatt og politikk har blitt diskutert helt tilbake til Platons Republikken.¹⁵ Moderne sosialpsykologi viser at politiske og samfunnsmessige spørsmål knyttet til individers identitet og gruppers status blir *mer* framtrædende i perioder preget av rask endring. I slike perioder blir individer i økende grad opptatt av å evaluere hvorvidt deres egen status og statusen til gruppene de del av påvirkes.¹⁶

Samtidig som jakten på status og en sikker identitet blir viktigere, peker statsvitere på at en bestemt *form* for identitet får større betydning: den partipolitiske. I en bred studie av drivere bak politisk polarisering, finner amerikanske og europeiske forskere at partipolitisk identifikasjon nå er viktigere enn tradisjonelle sosialt definerte identiteter som klasse, religion eller kultur. Overraskende nok gjelder dette både samfunn som er hetrogene når det kommer til språk, religion og kultur og mer homogene samfunn.¹⁷ Også i land som Belgia og Spania med sterke kulturelle, språklige og religiøse skiller «slår mistillit basert på partiidentifikasjon mistillit basert på sosial gruppetilhørighet» finner denne studien.¹⁸

2.3. Annerledeslandet Norge?

Men gjelder alt dette oss? Svekket demokrati, redusert tillit, økt polarisering? Er Norge også her et annetledesland?

Det er ingen tvil om at politisk polarisering, fallende tillit og trusler mot demokratiet er temaer som i økende grad diskuteres i Norge. Et enkelt Retriever-søk dokumenterer for eksempel at varianter av begrepet polarisering var i bruk 32 ganger i mediene dekket av Atekst i 1990. Så sent som i 2003 – etter at tvillingtårnene hadde falt og USAs krig mot Irak utløste den største bølgen av politisk protest i Vesten siden den kalde krigen – var det bare litt under 400 referanser til polariseringsbegreper hos Retriever. Nå er bildet annerledes. Så langt i 2018 finnes det tett opp

¹⁴ <https://no.wikipedia.org/wiki/Identitetspolitikk>

¹⁵ Platon Republikken.

¹⁶ For en oppsummering av forskningen på området se Gwyneth H. McClendon «Envy in politics» Princeton 2018

¹⁷ Westwood, Iyengar, Walgrave, Leonisio, Miller & Strijbs (2015) "The tie that divides: Cross-national evidence of the primacy of partyism"

¹⁸ Ibid.

under 5000 treff på varianter av begrepet polarisering i Retrievers base. Veksten er aller størst siden 2015.

En som ikke lar seg imponere av at den «skrivende klasse» nå bekymrer seg for politisk polarisering, er NRK Betas Jacob Prebensen, som i en artikkel fra 2018 ettergår påstanden om at Norge polariseres med data fra Norsk Monitor. Ved å gå gjennom svar fra Norsk Monitor og måle standardavviket – det gjennomsnittlige avviket fra gjennomsnittet – finner Jacob Chr. Prebensen i NRK at endringen mellom 2007 og 2017 er relativt beskjeden. I flere viktige politiske spørsmål har standardavviket gått ned, i andre holder de seg uendret eller øker helt marginalt. Det samme gjelder spørsmål om tillit til Stortinget og andre sentrale politiske institusjoner.¹⁹

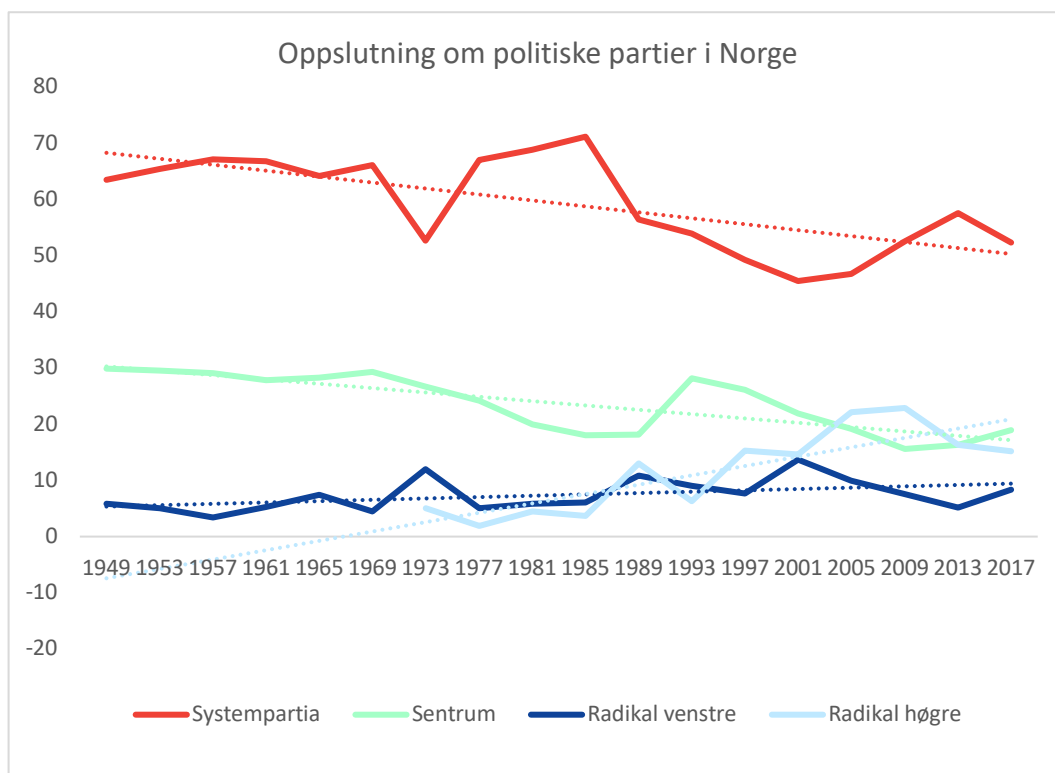
Det er lite grunn til å tvile på dataene Prebensen presenterer. Men skal vi legge definisjonen av politisk polarisering fra Store Norske Leksikon til grunn, handler polariseringen om mer enn avstanden i holdninger til politiske saker og verdidimensjoner.

Utfordringen med å diskutere polarisering i norsk kontekst er at selv om det finnes mye data om norsk politikk og politisk offentlighet, er det ikke gjort fullt så mange langvarige studier av polarisering i Norge. Fra den eksisterende litteraturen er det likevel mulig å hente ut noen hovedfunn.

2.2.1. Systempartiene og sentrum svekkes – fløypartiene øker i oppslutning

Trenden i Europa er klar: Etablerte styringspartier, kristendemokratiske, konservative og sosialdemokratiske, svekkes samtidig som enkeltsaks- og særlig fløypartier styrkes. Tyskland er det kanoniserte eksempelet der de to dominerende partiene CDU/CSU og SPD har gått fra en samlet oppslutning på mellom 70 prosent og 80 prosent etter gjenforeningen, til i underkant av 60 prosent ved valget i 2017 – og under 50 prosent på meningsmålinger i 2018. Den samme tendensen har gjort seg gjeldende i Norge, i mindre skala og over et lengre tidsrom – og ikke uten avbrudd. Mellom slutten på andre verdenskrig og i dag har Ap og Høyres samlede oppslutning falt med om lag 10 prosentpoeng. Det samme har oppslutningen om sentrumpartiene. Fløypartiene FrP, SV og Rødt fanger nå opp hver fjerde velger. På topp, i 2005, sikret de seg hver tredje stemme. Konklusjonen er at det har pågått en langvarig polarisering i den forstand at partier som står langt fra hverandre styrkes på bekostning av mer sentrumsorienterte partier. Men at denne tendensen ikke har endret seg dramatisk de siste årene.

¹⁹ <https://nrkbeta.no/2018/09/21/blir-norge-mer-polarisert/>

2.2.2. Affektiv polarisering – også i Norge

Affektiv polarisering handler om at velgere ikke bare har ulikt syn på saker, men går fra å mene forskjellige ting til å *mislike* dem som er uenige med seg selv. Dette har vært sentralt for diskusjonen om polarisering i USA. Der finner en rekke studier at demokrater og republikanere i økende grad mistro hverandres motiver og misliker hverandre som mennesker. Finnes det spor av denne typen polarisering også i Norge? Ja, viser en nylig utgitt studie (som ennå ikke er fagfellevurdert) fra Universitetet i Bergen. Med bakgrunn i data fra Norsk Medborgerpanel har Erik Knudsen ved Institutt for Informasjons- og medievitenskap ved UiB undersøkt hvorvidt partipolitiske preferanser påvirker holdningen til hvem foreldre helst ser at barna deres gifter seg. Spørsmålet som ble stilt var «Hvor fornøyd eller misfornøyd ville du vært dersom du hadde en datter eller sønn som giftet seg med en person som stemmer på Rødt/SV/AP/SP/MDG/KRF/V/H/FRP.» Knudsen fant at nordmenn er mer misfornøyd med valget dersom de selv ikke liker partiet personen sønnen/datteren i denne tenkte situasjonen stemte på. Funnet var gjeldende både for velgere på høyresiden og venstresiden, og både for de som var interesserte og uinteresserte i politikk.²⁰

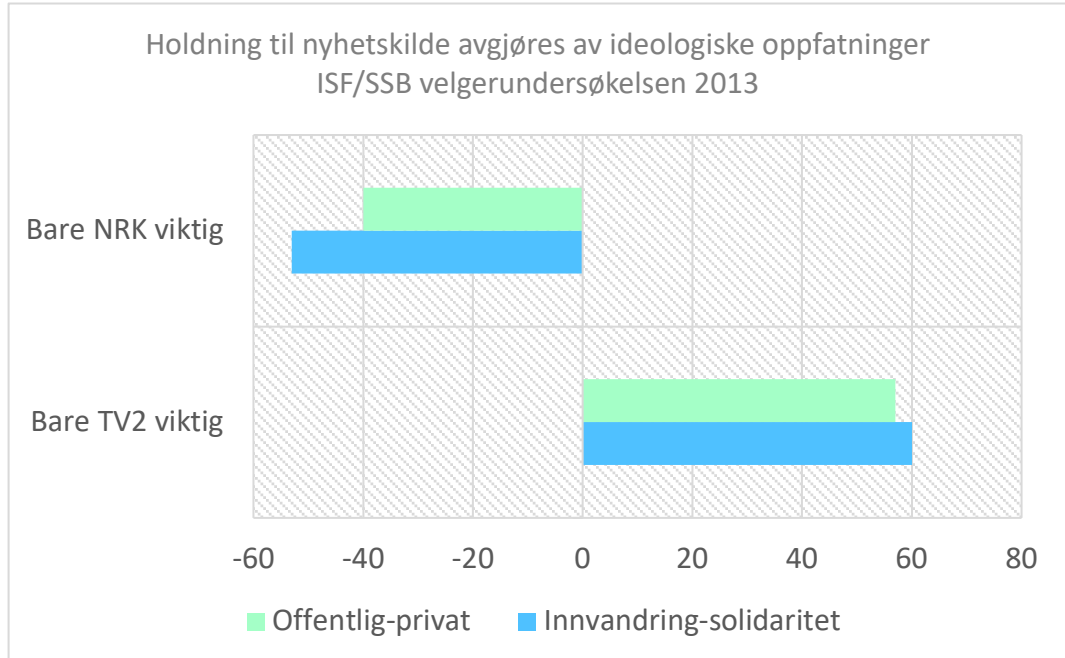
Undersøkelsen er enda ikke publisert, og inneholder ikke tidsserier som gjør det mulig å se hvorvidt den affektive polariseringen er tiltakende eller ikke. Undersøkelsen viser at affektiv polarisering er en reell utfordring også i Norge, men vi kan så langt ikke svare på om bildet er verre – eller bedre – enn det var før.

²⁰ Polariseringen er personlig: Vi misliker velgere til partier vi er uenige med
<https://voxpublica.no/2018/08/polariseringen-er-personlig-vi-misliker-velgerne-til-partier-vi-er-uenig-med/>

2.2.3 Polarisert mediebruk

I 2013 stilte forskere ved Institutt for Samfunnsforskning et interessant spørsmål i sin undersøkelse av stortingsvalget; nemlig hvor viktig velgerne synes to ulike nyhetskilder, NRK og TV2 var for dem i valgkampen. Deretter så de på om det var systematisk sammenheng mellom politiske preferanser og holdninger til medienes troverdighet. Konklusjonen var tydelig.

Velgere som står til høyere i spørsmålet om statens rolle i økonomien (skatt, offentlig eierskap, privatisering) mener at TV2 er en mye viktigere nyhetskilde enn NRK. Velgere som står til venstre

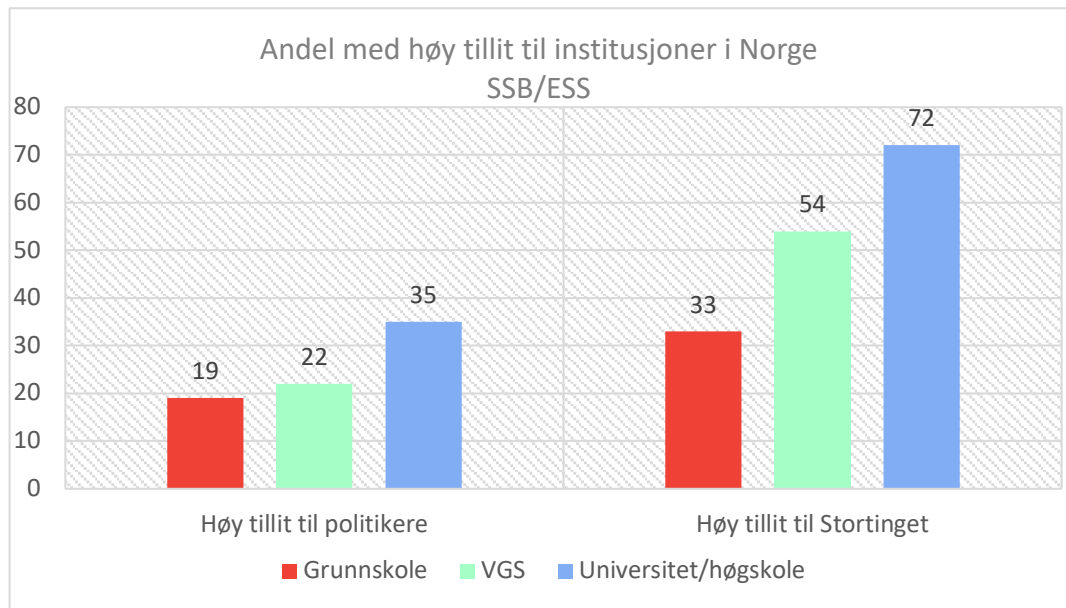
i de samme sakene mener det motsatte. Den samme dynamikken gjør seg gjeldende langs dimensjonen «innvandring-solidaritet» som måler holdning til innvandring, integrering og u-hjelp.²¹

2.2.4. Polarisering i tillit til institusjoner

En rekke studier finner at Norge er et «høytillitsland.» Nordmenn skårer høyt både på å stole på hverandre, og når det kommer til å ha tillit til offentlige institusjoner. I følge World Value Survey er 73 prosent av nordmenn enige i påstanden at «folk flest er til å stole på.» I Finland er dette tallet 52 prosent, i Tyskland 42 prosent og i Storbritannia 29 prosent. 7 av 10 nordmenn er også enige i påstanden om at «offentlige myndigheter er til å stole på.» Her skiller vi oss vesentlig ut – i OECD er snittet 40 prosent. Selv i Sverige er bare litt over 5 av 10 enige i samme påstand. Men bildet av tillitssamfunnet slår sprekker når vi bryter tallene ned på utdanningsnivå. Nordmenn med lang utdanning har gjennomgående høyere tillit til institusjoner enn nordmenn med kortere utdanning. For eksempel har hele 72 prosent av de med høgskole eller universitetsutdanning «høy tillit» til Stortinget. Bare 33 prosent av de med grunnskoleutdanning svarer det samme!²²

²¹ Valg og velgere en studie av stortingsvalget i 2013. Ordlyden i spørsmålet var Man kan hente informasjon om valget på en rekke ulike måter. Hvor viktige vil du si at følgende kilder var for deg i denne valgkampen. Angi din mening på en skala fra 1 til 5, der 1 betyr "ikke viktig" og 5 betyr "svært viktig".

²² SSB basert på data fra European Social Survey https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/artikler-og-publikasjoner/_attachment/269579?_ts=1555305a1f0

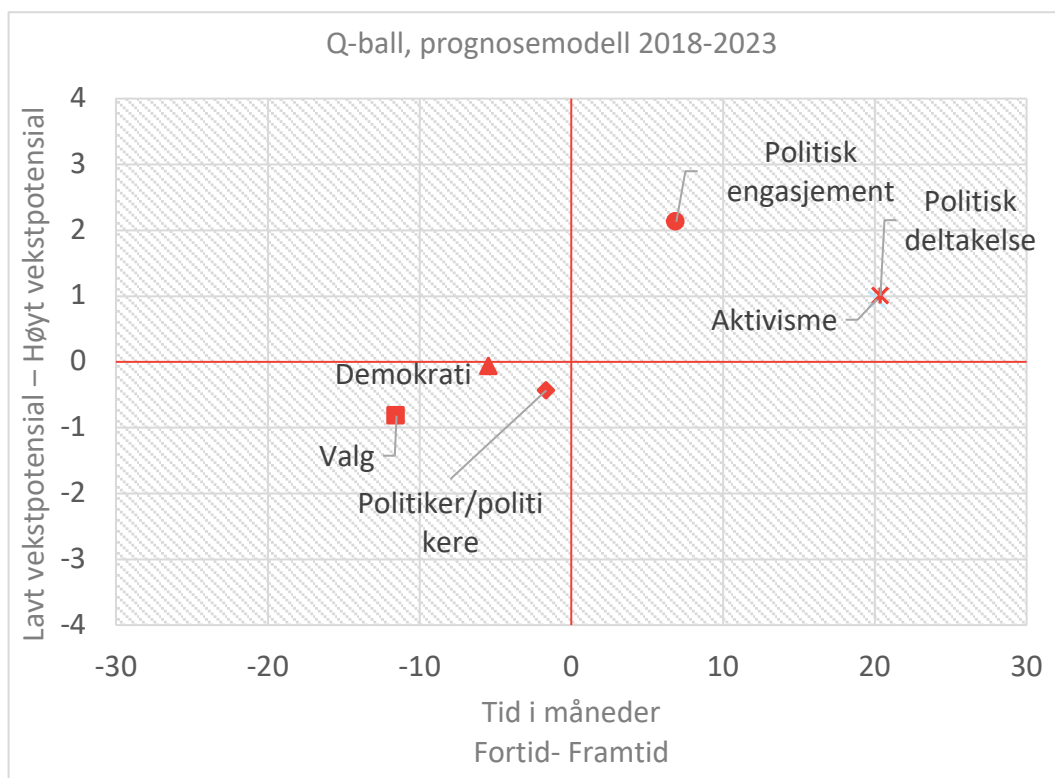

2.4. Hva sier stordata om polarisering?

Vår stordata-modell er bygd for å måle hvordan temaer omtales, og basert på omtale utvikles prognoser for hvordan en utvikling forventes å bli. Modellen kan kaste lys over hvordan ulike temaer omtales i offentligheten. I kombinasjon med survey-data om nordmenns holdninger og utviklingstrekk, kan språkanalyser bidra til å vurdere hvor den offentlige samtalen er på vei.

Det første spørsmålet vi har brukt vår modell til å analysere er omtalen av politiske institusjoner og politisk engasjement. Vi har matet inn en rekke nøkkelbegreper i prognosemodellen i Q-ball. Formålet er å avdekke hvilke trekk som i dag omtales på en måte som er typisk for *veksttrender* og hvilke trekk som omtales på en måte som er typisk for trender i tilbakegang (eller stabilitet). Vår modell finner et interessant og stabilt mønster. Begreper knyttet til politiske institusjoner og eliter havner i «tilbakegangs»-kvadranten i vår firefeltsmodell som både måler om noe har høyt eller lavt vekstpotensial og hvorvidt det omtales som framtidsrettet eller ikke. Både begrepet «demokrati,» varianter av valg/valgssystem og politikk/politikere skårer lavt. Med andre ord omtales disse trekkene i følge vår modell i dag på en måte som indikerer at de forventes å bli mindre viktige.

Motsatt er omtalen av politisk engasjement, deltakelse og aktivisme av en karakter som tilsier at disse fenomenene vil bli *mye viktigere* i årene som kommer. Disse trendene har ifølge vår modell høyt vekstpotensial framover.

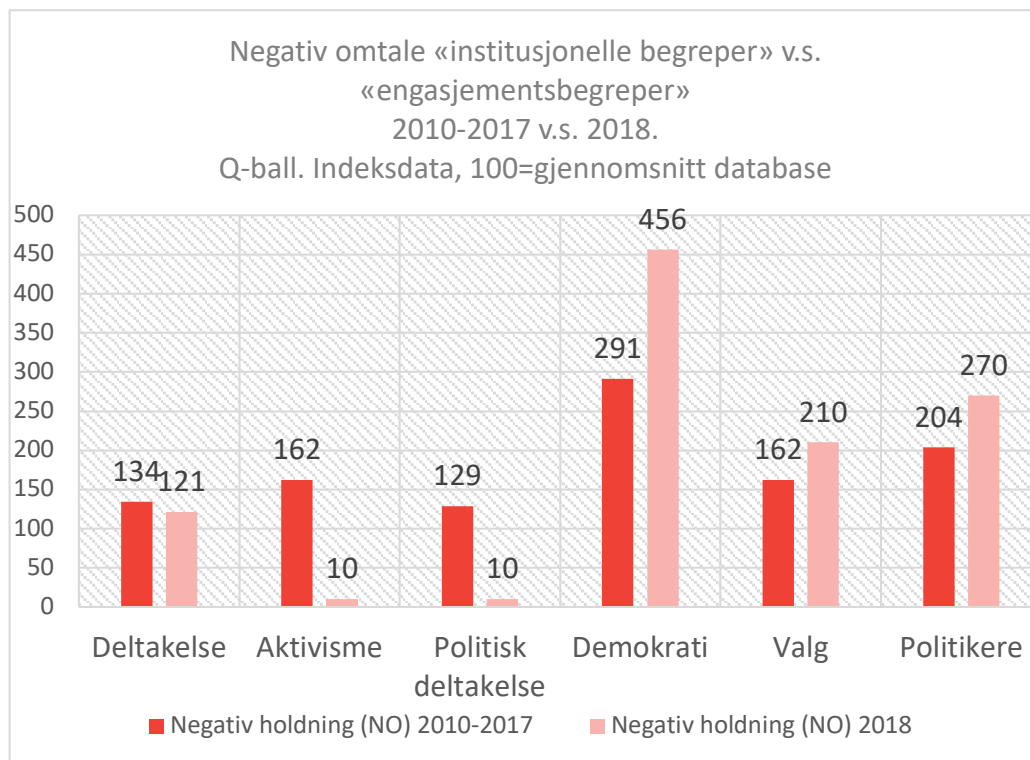

Resultatet samsvarer med utviklingstrekk vi allerede ser i flere demokratier. Etter presidentvalget i USA har den politiske aktivismen og deltakelsen i demokratiet økt. Den høye oppslutningen om mellomvalget i november 2018 er bare ett eksempel.

Også i Sverige så vi samme tendens ved Riksdagsvalget. Valgdeltakelsen var på hele 88 prosent, den høyeste på over 30 år. Samtidig viste tall fra velgerundersøkelsen *Valu* at tilliten til politikere og til riksdagen hadde sunket: bare 6 av 10 svensker av høy eller ganske stor tillit til sine politikere – ned fra 70 prosent i 2010.²³

Går vi dypere inn i materien framstår det tydelig at det *har* foregått et trendskifte de senere årene. Et eksempel er sentimentet rundt begrepene vi har sett på. Se for eksempel på grafen under. Her har vi sammenstilt frekvensen av *negative ord* brukt i tilknytning til henholdsvis tre «institusjonelle begreper» demokrati, valg og politikere, og tre begreper knyttet til det å engasjere seg i demokratiet: «deltakelse», «aktivisme» og «politisk deltakelse». Disse har helt motsatt utvikling. Sammenlignet med perioden 2010-17 er det vesentlig høyere grad av negativ omtale knyttet til de institusjonelle begrepene. Motsatt går den negative omtalen rundt «engasjementsbegrepene» ned. Utviklingen er særlig slående for «aktivisme» og «politisk deltakelse.»

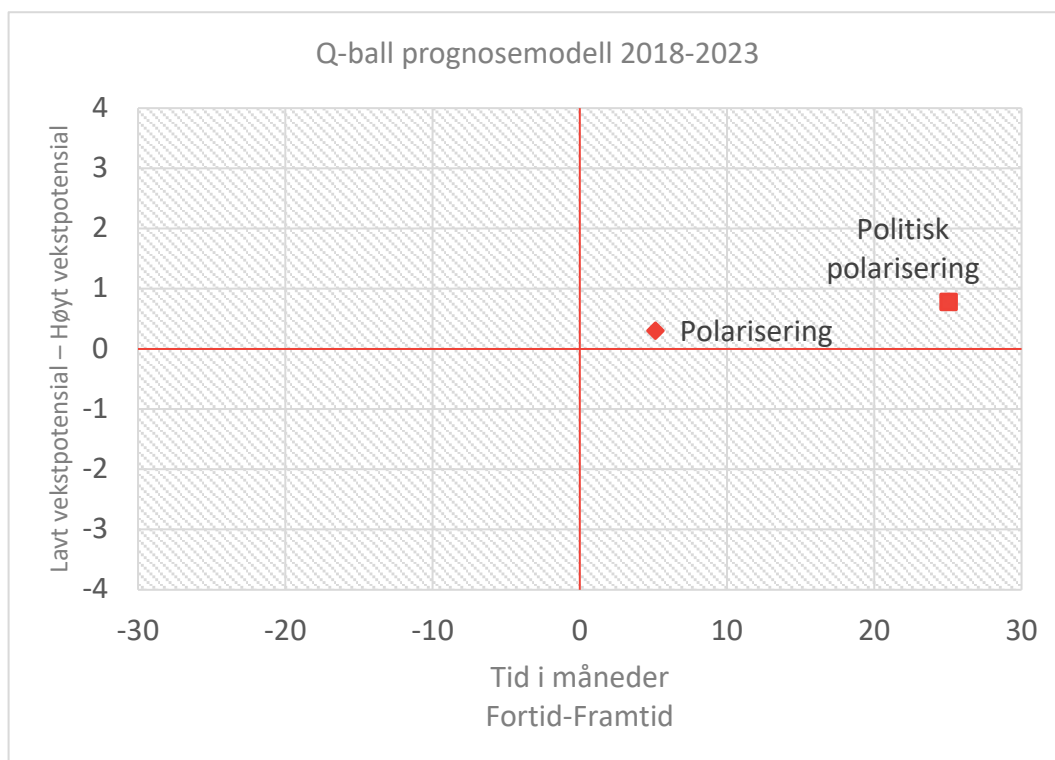
²³ <https://www.svt.se/special/valu2018-fortroende-for-politiker/>

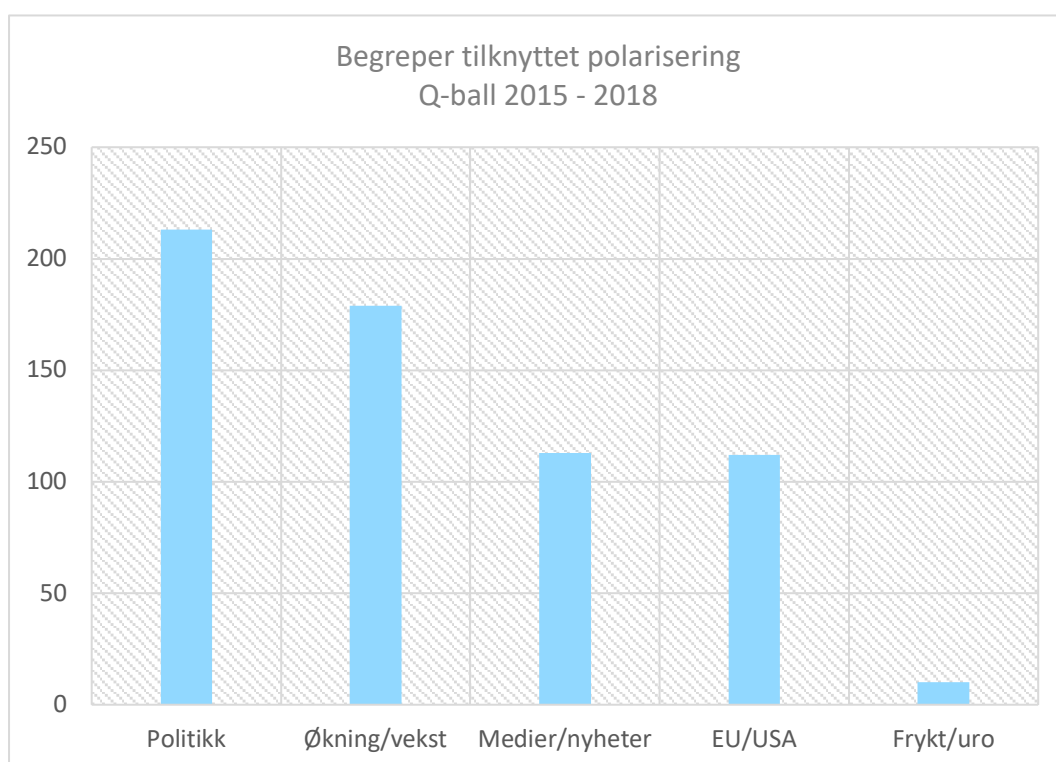
2.5. Frivilligheten og polarisering

På samme måte som når vi så på hvordan nøkkelbegreper knyttet til demokratiske institusjoner og demokratisk deltakelse skårer, har vi brukt den språkbaserte prognosemodellen i Q-ball til å teste omtalen av ulike varianter av polarisering.

Resultatet er tydelig, og lite overraskende. Både polarisering i sin generiske form, og særlig politisk og partipolitisk polarisering omtales i dag på en måte som innebærer at de forventes å bli mye viktigere i årene som kommer.

Hva assosieres polarisering og politisk polarisering med i vår modell? Når vi ser på begreper brukt i samme avsnitt som polarisering, avdekkes tre interessante mønstre. Polarisering omtales ofte i saker som handler om *internasjonale trender*, er sterkt knyttet til *medier, nyheter og digital teknologi* og forbindes også i noen grad med ord som *frykt og uro*.

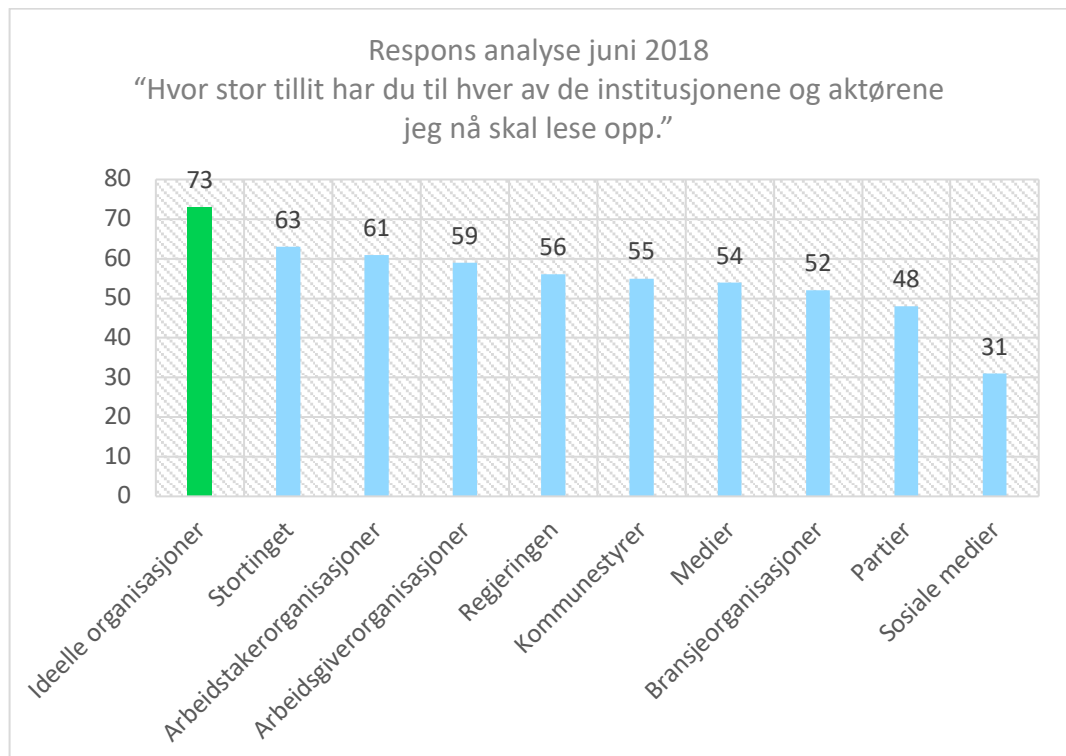
Ser vi på hvilke ord forbundet med polarisering som *vokser mest* det siste året er listen litt annerledes: Fremdeles er *politikk* på topp fulgt av ord som beskriver *økning/vekst*. Deretter

kommer begreper relatert til kultur og kulturforskjeller, fulgt av globaliseringsrelaterte begreper, før EU og USA.

2.6. Frivillighetens rolle

Hvilken rolle spiller frivilligheten i demokratiet og spørsmålet om økende polarisering og fallende tillit?

Et sted å starte er å spørre hvilken tillit frivilligheten selv nyter. En rekke undersøkelser viser at nordmenn har høy tillit til ideelle organisasjoner. I følge Respons Analyses tillitsundersøkelse fra juni 2018 var de ideelle organisasjonene aktørene med høyest samlet tillit – med en skår på 73 langs en skala fra 1 til 100 der 100 er full tillit. Hele 87 prosent plasserte frivilligheten i den øvre halvdel av skalaen, fra 60 til 100.

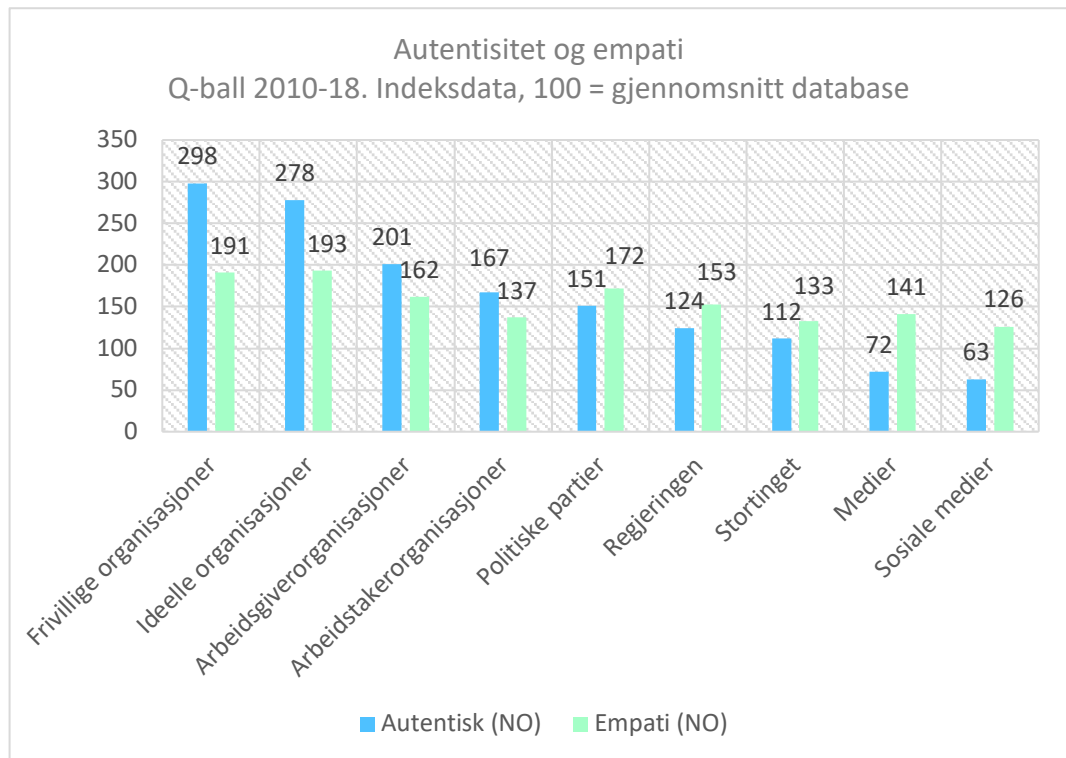

Samsvarer omtalen av frivilligheten med disse studiene? Vår modell måler frekvensen av ord brukt om en aktør, som frivilligheten. Vi har ikke et skreddersydd mål for tillit, men

bruker to nærliggende måleenheter; autentisitet og empati. Å være autentisk betyr å være «ekte, opprinnelig, originalt eller ha egenart» i følge Store Norske Leksikon. I denne sammenhengen prøver vi å måle hvorvidt en aktør omtales som noe «ekte» og «ikke-tilgjort,» til forskjell fra aktører prøver å framstille seg som annerledes enn de «egentlig» er.

Autentisitet er ikke en perfekt erstatning for et eget tillitsmål, men er nært nok til å kunne gi en indikasjon. Vi måler frekvensen av en rekke begreper som er assosiert med autentisitet i det norske språket.

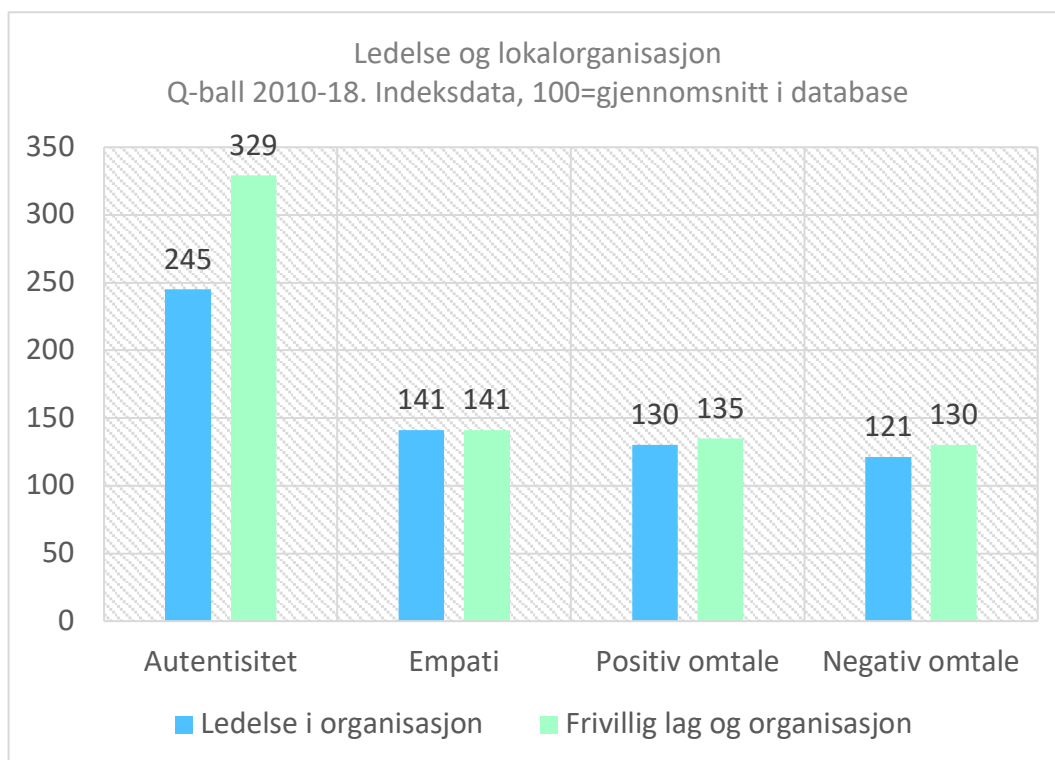
Vi har også valgt å måle graden av empati-relaterte ord forbundet med frivilligheten. Koblingen mellom empati og tillit er mindre åpenbar; det er ikke gitt at organisasjoner som ofte omtales som empatiske, også stoles på. Vi har likevel valgt å inkludere måleenheten for å gi en ekstra vinkel å se omtalen av frivilligheten fra. Som indikert i metodekapittelet omtales frivillige organisasjoner på mange ulike måter; vi har valgt å både teste ordet «frivillige organisasjoner» og ideelle organisasjoner» Forskjellen mellom hvordan disse begrepene skårer er som det framgår av tabellen under ikke store.

Vår analyse indikerer at de frivillige organisasjonene omtales som autentiske og empatiske aktører sammenlignet med alle ord i vår database.

2.7. Ledelse og grasrot

Er det tydelige forskjeller i måten «ledelsen» i frivillige organisasjoner omtales, og omtalen av lokalorganisasjonen/grasrota. Utfordringene med å danne seg et entydig bilde er at begge disse størrelsene omtales på mange forskjellige måter i den offentlige samtalen. Vi har derfor bygd to «konsepter» som består av en rekke ord og begreper. For ledelsen består konseptet av «ledelse i organisasjon», «ledelse i frivillig organisasjon», «sentralledelse i frivillig organisasjon», «sentralledelse i organisasjon». For lokalledet består konseptet av «lokallag», «frivillig lag», «lokalorganisasjon». For å unngå feiltreff er alle disse søkene filtrert med nøkkelordene frivillig, frivillighet, ideell organisasjon, frivillig organisasjon. Det betyr at ett av disse begrepene må være inkludert i artikkelen for at den skal telle med.

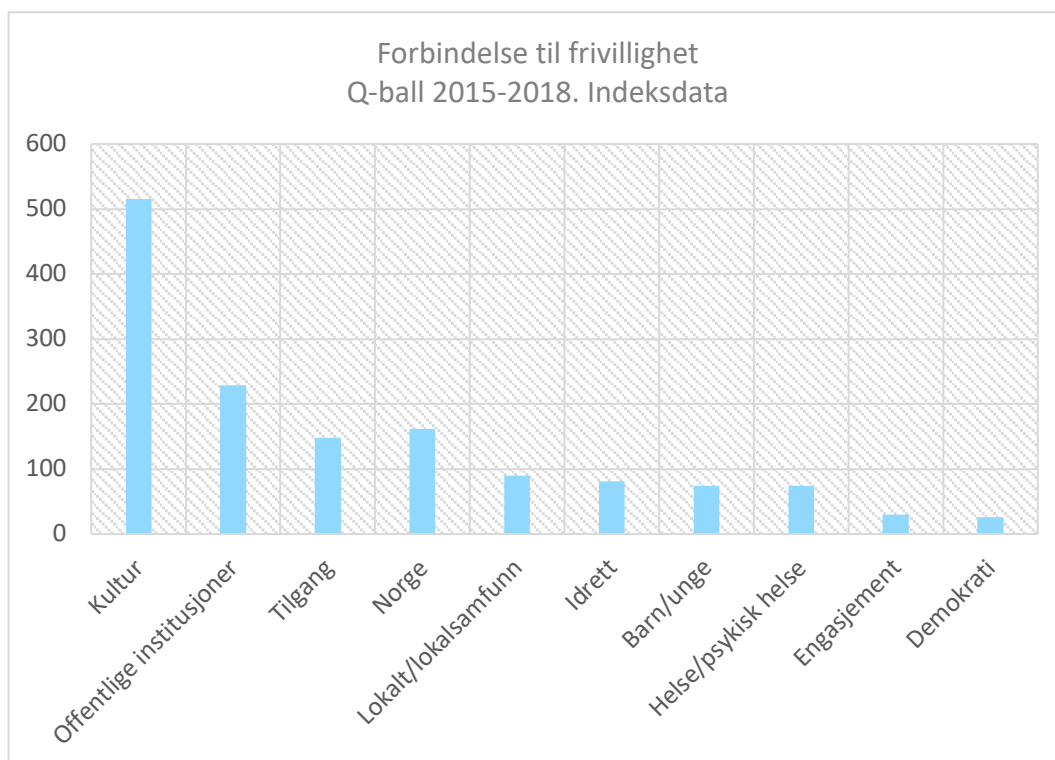

Vår analyse finner at forskjellen mellom omtalen av ledelse og lokalorganisasjon i frivilligheten ikke er særlig stor. Lokalledet skårer svært høyt på vår autentisitetsskala - over 300. Men også ledelsen skårer godt. På empati er skåren identisk og når det kommer til positiv og negativ omtale er det svært små forskjeller.

En ting er at frivilligheten skårer høyt både i tradisjonelle undersøkelser, og i vår stordatamodell, når det kommer til tillit/autentisitet. Betyr det også at nordmenn oppfatter frivilligheten som en positiv bidragsyter til å styrke demokratiet, motvirke fallende tillit og bygge bro mellom ulike grupper i samfunnet?

Når det gjelder hvor «viktig» frivilligheten oppfattes for demokratiet er bildet sammensatt. I en undersøkelse gjort av Respons Analyse ble et representativt utvalg nordmenn bedt om å liste opp hvor viktig de mener ulike institusjoner og aktører er for demokratiet. På en skala fra 0 til 100 skårer ideell sektor 62. Over bransjeorganisasjoner og sosiale medier, men under arbeidslivets parter, mediene, partiene og de politiske institusjonene.²⁴

²⁴ Respons analyse 2018

Hvordan omtales frivilligheten i den offentlige samtalen? Knytttes frivillige organisasjoner til demokrati og demokratisering? Er det en kobling mellom frivillig arbeid og tillitsbygging?

Ved å analysere omtalen av frivillighet og frivillige organisasjoner i 40 millioner websider, har vi sett på hvilke 150 begreper som oftest brukes i setninger der varianter av frivillighet inngår.²⁵

Vi finner at begrepet som er hyppigst brukt i tilknytning til frivillighet og frivillige organisasjoner er «kultur». Deretter følger offentlige institusjoner som kommuner, storting og regjering. På tredjeplass kommer Norge, fulgt av tilgang, lokalsamfunn, idrett, barn og unge, helse, engasjement og til slutt demokrati.

Flere ting ved denne listen er av interesse. At kultur skårer høyest er neppe overraskende. Mer interessant er den tette tilknyttingen til offentlige institusjoner. I seg selv er det jo ikke nødvendigvis verken et problem eller unaturlig - det offentlige gir midler og er en viktig medspiller for frivilligheten. Likevel er det grunn til å stille seg spørsmål om hvorvidt den tette tilknytningen til offentlige institusjoner kan være med på å bygge et inntrykk av frivilligheten som mindre uavhengig og mer integrert i det politiske systemet enn det frivilligheten selv ønsker.

At frivilligheten oppleves som noe norsk og at lokalsamfunn og det lokale skårer høyt i tilknytning, er heller ikke særlig overraskende. Tvert om bekrefter det at frivillige organisasjoner har klart å ta en posisjon som en viktig del av det norske samfunnslivet og at mange omtaler frivilligheten som noe «ur-norsk.»

I vår dialog med Frivillighet Norge har det framkommet at organisasjonen er særlig interessert i å se hvorvidt frivilligheten omtales i tilknytning til viktige samfunnsområder som folkehelse, barns oppvekstvilkår og psykisk helse. Dette drøfter vi nærmere i kapittel 4. I denne omgang holder det å peke på at vårt begreps-søk indikerer at frivilligheten blir omtalt i tilknytning både til helse, og psykisk helse i særstilling, og barn og unge.

Til slutt er «demokrati» på listen over begreper som er tett relatert til frivillighet og frivillige organisasjoner. Men «demokrati» komme relativt langt ned på listen – og er også en ensom

²⁵ Framstilling av de mest brukte sees i grafen under. Dette er indeksdata: 250 er grensen for megatrend, 50- 250 svært store trender, 15-50 store trender, 12-15 mellomstore trender, 5-11 små trender, 2-5 svært små trender

svale. Begreper som tillit, politisk aktivitet og aktivisme er ikke på listen. Det er, mindre overraskende, heller ikke *polarisering* eller begreper relatert til polarisering.

Omtalen av frivilligheten er av en slik karakter at frivillige organisasjoner definitivt ikke kan sies å bli beskrevet som en *driver* bak polariseringen. Det er ingen begreper i vår modell som tyder på at frivillige organisasjoner oppfattes å skape polarisering. I den grad frivilligheten er koblet til elementer av «polariseringsbildet» må det være den noe urovekkende høye tilknytningen mellom polarisering og offentlige institusjoner i en tid der det er betydelig ulikhet i tilliten ulike samfunnsgrupper har til offentlige institusjoner, og der elitekritikken er økende.

Kan man med bakgrunn i stordata konkludere med det motsatte? At omtalen av frivillige organisasjoner indikerer at disse bidrar til å *motvirke* polarisering og bygge tillit i samfunnet? Det er *større* grunnlag for en slik konklusjon, men det er vanskelig å konkludere med at grunnlaget er tilstrekkelig for den mest positive konklusjonen. Frivilligheten omtales som autentiske og empatiske, det er tette bånd til lokalsamfunn og det nære og i noen grad til engasjement og demokrati. Men fraværet av begreper relatert til tillit, samhold og polarisering, og den relativt svake tilknytningen til demokrati og engasjement sammenlignet med andre viktige områder, gjør at vi sitter igjen mer med et spørsmålstegn enn en konklusjon.

Dermed ser det ut til å være betydelig avstand mellom litteraturen som peker på at sivilsamfunnet og frivilligheten *er avgjørende* for å bygge tillit²⁶ i Norge, og måten den offentlige samtalen omtaler frivilligheten. Der forskere finner «nærmest en perfekt korrelasjon (0,87) mellom gjennomsnittlig antall organisasjonsmedlemskap og graden av sosial tillit mellom mennesker»²⁷ preges den offentlige samtalen rundt frivilligheten mest av det funksjonelle nivået, altså hva frivilligheten rent faktisk *er* (kultur og idrett), hva frivillige organisasjoner gjerne vil ha mer av (oppmerksomhet og støtte fra offentlige institusjoner) og rollen frivilligheten spiller som viktig del av lokalsamfunnet og velferdssamfunnet. Koblingen til demokrati og tillit er svakere.

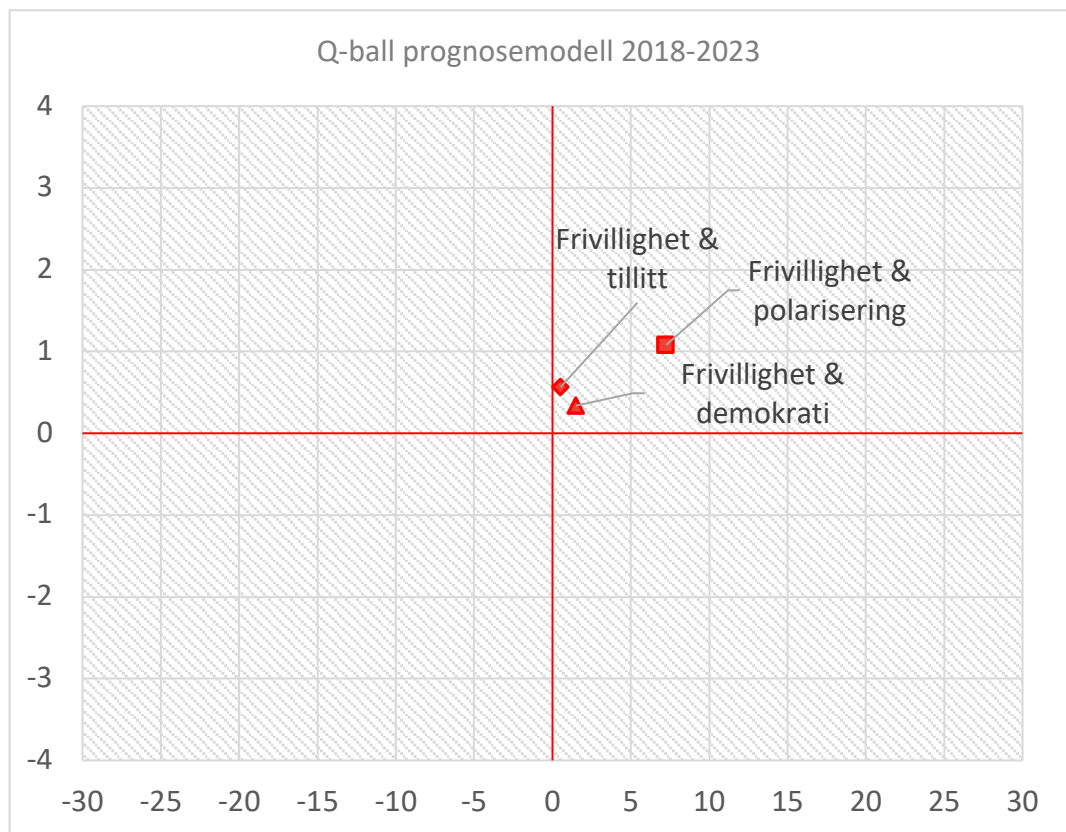
2.8. Stort vekstpotensial

Om koblingen i dag er svak, kan det likevel være mye å hente på å skape en sterkere link mellom det frivillig sektor driver med og utfordringene demokratiet står overfor. Vi har brukt prognosemodellen i Q-ball til å teste vekstpotensialet i budskap som knytter frivilligheten til de problemstillingene vi har diskutert over; tillit, demokrati og polarisering. Vår modell indikerer at potensialet er betydelig; særlig å koble frivilligheten til debatten om polarisering ser ut til å kunne ha betydelig effekt.

Som vi diskuterer i metodekapittelet er denne modellen bare designet for å fange opp hva som *vil bli viktigere*, ikke hvorvidt en utvikling er positiv eller negativ. Det denne analysen tyder på er at frivilligheten vil treffe en veksttrend ved å vektlegge rollen frivillig sektor kan spille for å motvirke polarisering, bygge tillit og styrke demokratiet.

²⁶ Se f.eks. Selle og Wollebæk "Sivilsamfunn og tillit" i Grimen og Skirbek 2012

²⁷ Ibid

Kapittel 3

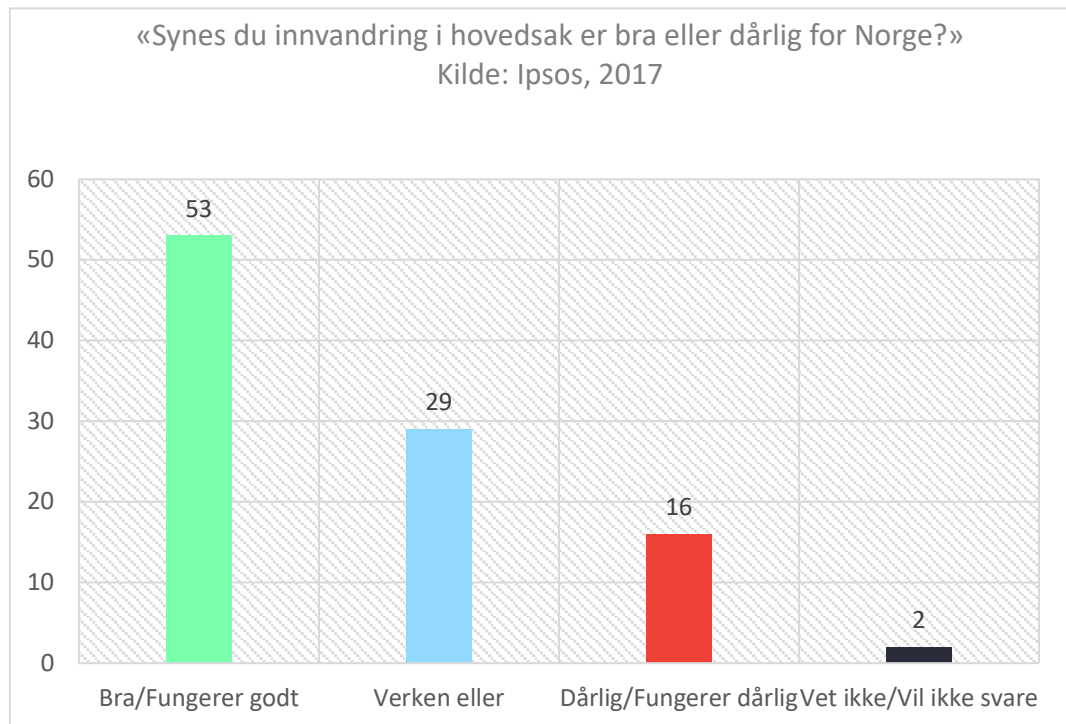
Integrering og inkludering

Deltakelse i frivillig arbeid er viktig for integreringen av innvandrere, hevder både politikere og frivilligheten selv. Men reflekterer det offentlige ordskiftet om innvandring og integrering mulighetene deltakelse i sivilsamfunn og frivillig arbeid gir for å lykkes med integreringen? Og hvordan ser egentlig det offentlige ordskiftet om innvandring og integrering ut i 2018?

I SSB og Institutt for samfunnsforskning velgerundersøkelse etter stortingsvalget i 2017 oppgav et representativt utvalgt panel av norske velgere at innvandringspolitikken var saksområdet som var viktigst for deres partivalg. Debatten om innvandring og integrering har preget norsk offentlighet i mer enn tre tiår. Også i sammenlignbare land i Europa og Nord-Amerika er innvandringsspørsmålet i økende grad sentralt i den politiske debatten.

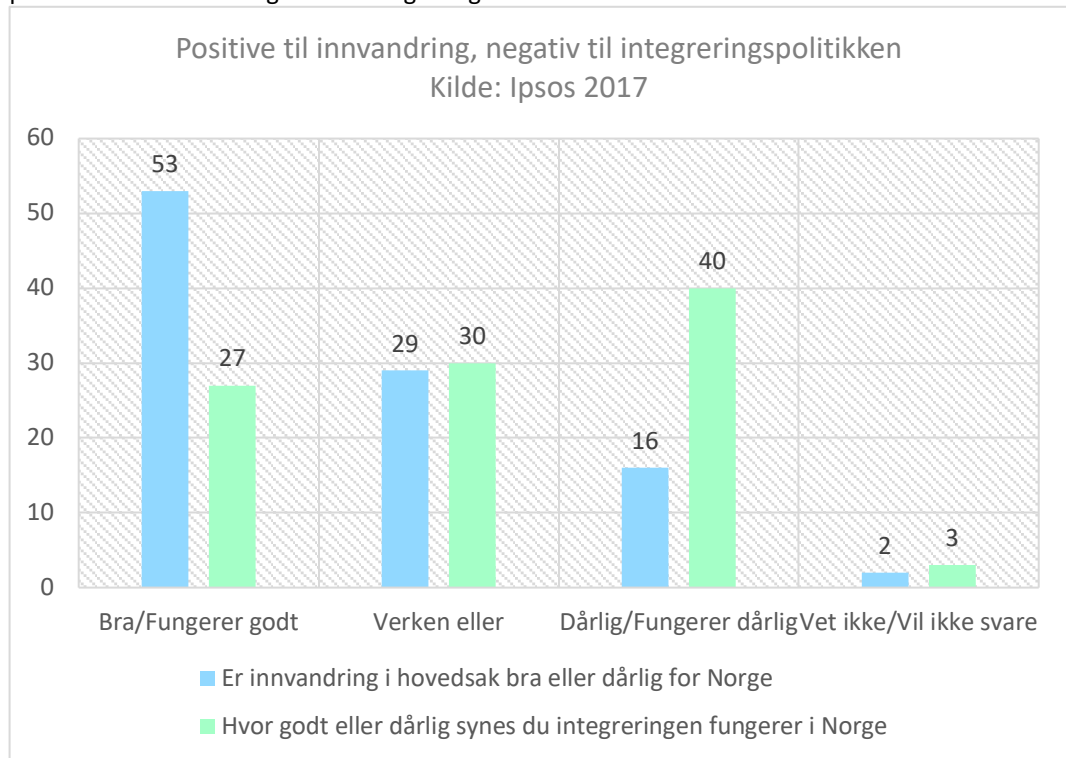
Det er gjennomført en rekke undersøkelser av nordmenns holdning til innvandring og integrering. SSB utgir en årlig undersøkelse. Det samme har Ipsos gjort i flere år. I tillegg kommer IMIDIs integreringsbarometer.

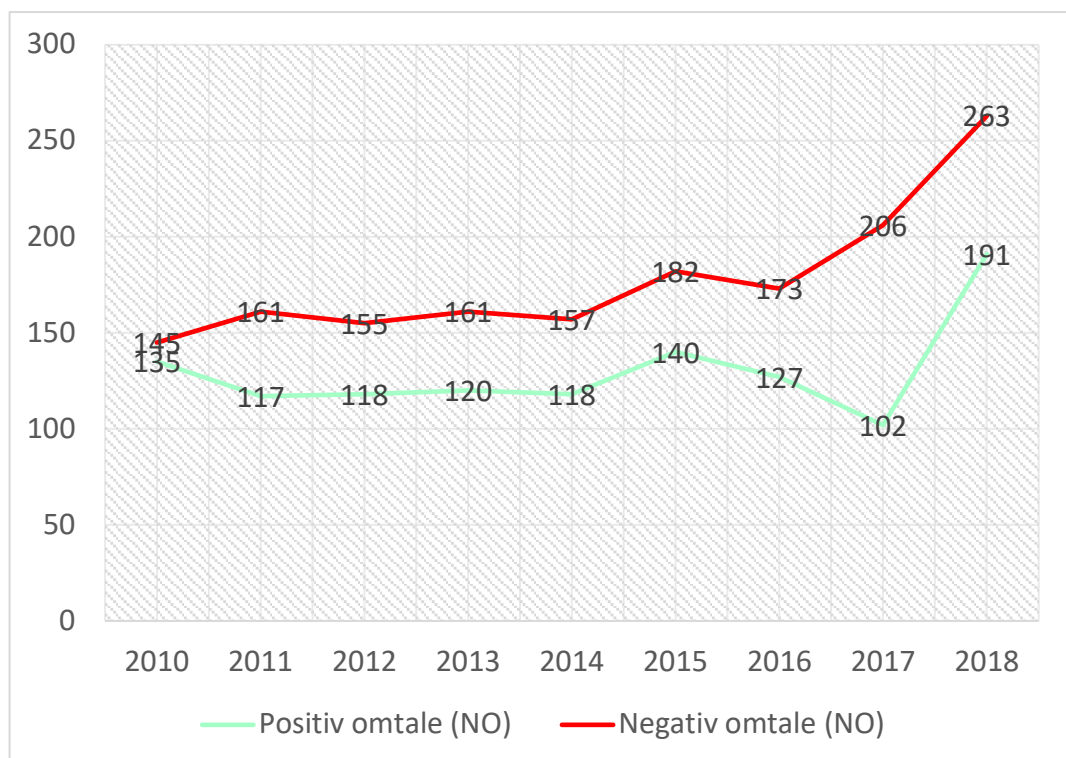
Selv om resultatene varierer, har disse undersøkelsene de senere årene grovt sett funnet tre ting; 1) Flertallet av nordmenn er positive til innvandring, men et stort mindretall er negative. 2) Holdningen til innvandring og integrering er sterkt segmentert – både alder, kjønn og utdanning har stor betydning for synet på innvandringspolitiske og integreringspolitiske spørsmål. 3) Et flertall av mener at integreringen ikke fungerer så godt som den burde, mens et stort mindretall synes integreringen fungerer nokså godt.

Hvordan er utviklingen i holdningene til innvandring? I følge de fleste meningsmålinger har nordmenn blitt litt mer positive til innvandring de siste ti årene; de har også blitt noe mer

positive til hvordan det går med integreringen.

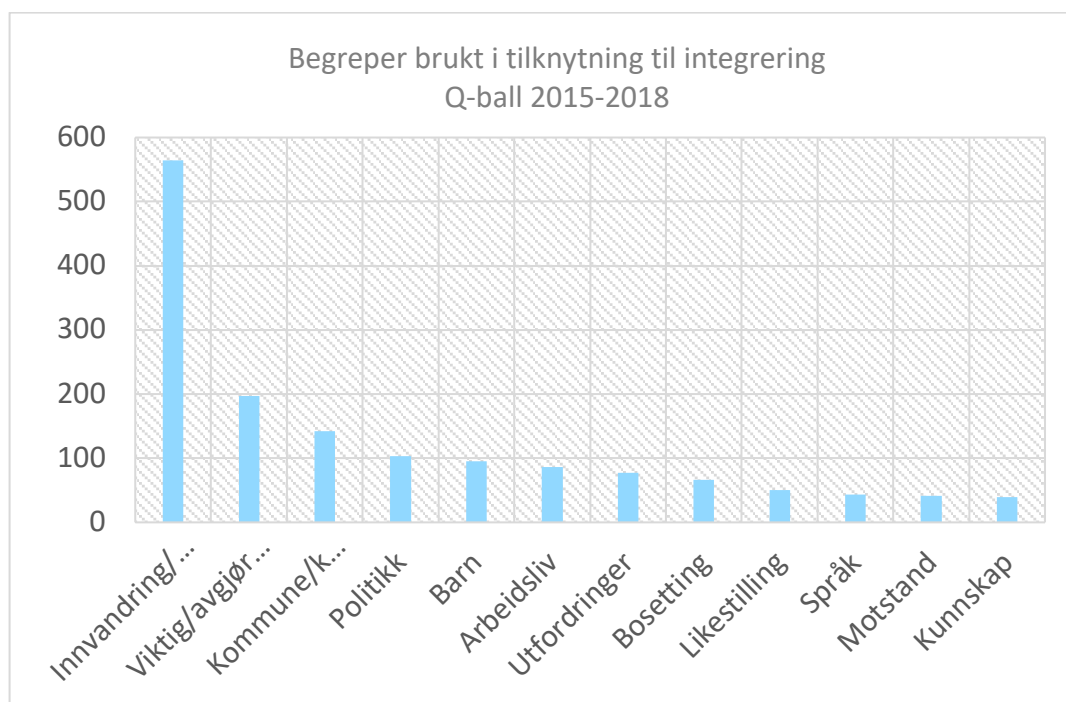
Vår stordata-modell fanger opp et annet bilde. Ser vi på omtalen av innvandring de siste tiårene, fanger Q-ball opp en markert økning i bruken av negative ord knyttet til innvandring de siste tre årene – etter flyktningkrisen. I 2018 er også den positive omtalen av innvandring klart økende.

Også den negative omtalen av integrering er noe økende, men her er utslagene mindre. I tråd med meningsmålingene går det negative sentimentet nedover. Det mest interessante når det kommer til det offentlige ordskeftet om integrering slik Q-ball tolker det, er at graden av *positive ord* er synkende til et nivå der det nå er *under snittet i databasen*. Det er slående. Fordi samfunnspolitiske spørsmål er mobiliserende og polariserende i sin natur sammenlignet med mange andre spørsmål, er det sjelden vi ser at sentimentet rundt en samfunnssak – enten det er positivt eller negativt - skårer under databasens gjennomsnitt. Det gjør det derimot for integreringsdebatten de siste årene.

3.2. Hvilke saker omtales?

Vi har brukt Q-ball til å undersøke hvilke begreper som ofte brukes når integrering omtales i den offentlige samtalen. Våre data viser først at det – selvsagt – er begreper knyttet til innvandring og flyktninger som er aller oftest brukt sammen med integreringsbegrepet. Deretter kommer et sett med ord og begreper som handler om viktighet og betydning. Kommuner og det kommunale er på tredje plass i vår liste, fulgt av politikk.

Noen mønstre er særlig interessante. Barn omtales hyppigere enn arbeidsliv, men kunnskap/skole er bare så vidt inne på lista over de 150 ordene som oftest brukes i tilknytning til integrering. Det er relativt få *politiserte* begreper – ut over varianter av selve ordet politikk, og varianter av motstand/uro. Integreringen framstår dermed som et noe mindre politisk betent tema i den offentlige samtalen enn man kanskje skulle tro.

Det blir særlig tydelig når vi sammenligner den offentlige samtalen på nett om integrering, med den tilsvarende samtalen om innvandring. Der er begrepsbruken mer politisk og langt mer negativ; kriminalitet og vold er to av begrepene som er aller hyppigst brukt i tilknytning til «innvandring» i vår database. Også ord som problemer, kulturforskjeller og rasisme kommer høyt. «Kriminalitet» er også begrepet som vokser raskest de siste tre årene.

3.3. Frivilligheten og integrering

Både Frivillighet Norge og en rekke aktører som er involvert i arbeidet med integreringen, vektlegger i sin kommunikasjon at frivilligheten spiller en avgjørende rolle i arbeidet med å integrere innvandrere i det norske samfunnet. Innvanderne deltar også i høy grad i frivillighetens arbeid. En kjent befolkningsundersøkelse om frivillig innsats fra 2010 viser at hele 36 % av minoritetsbefolkningen deltar i frivillig innsats i løpet av et år.²⁸ Det er noe lavere enn befolkningen som helhet, men i følge kommunens organisasjon KS, nok til å gjøre at Norge ville vært i verdenstoppen i frivillig arbeid selv om vi bare var befolket med førstegenerasjons innvandrere.²⁹ Det er verdt å minne om at det er usikkerhet knyttet til disse tallene. En studie fra 2018 fant at deltakelsen blant innvandrere var vesentlig lavere.³⁰

Motsatt står politikere i kø for å rose frivilligheten for god innsats for integrering og inkludering. Kulturminister Linda Hofstad Hellelands vurdering er illustrerende:

«Frivillig sektor har lenge tatt et ansvar for inkludering og integrering. Og de imponerer. De sitter ikke og venter på at staten eller kommunen skal be dem gjøre noe. De tar tak og sørger for inkluderingsaktiviteter som er tilpasset akkurat deres lokalsamfunn. Det er aktivitetene som foregår lokalt som er nøkkelen til inkludering enten den nyinnflyttede kommer fra Syria, Somalia eller et annet sted i Norge. Det er viktig å ta vare på folks vilje til å bidra på den måten som fungerer best i deres eget lokalmiljø.»³¹

Vår analyse indikerer likevel at det ser ut til å være en avstand mellom den viktige rollen frivilligheten spiller – og får anerkjennelse fra politikerne for å spill – og måten frivilligheten omtales i den offentlige samtalen. I forrige kapittel så vi på hvilke begreper som er hyppigst brukt i relasjon til frivillighet og frivillige organisasjoner. Verken integrering eller inkludering var på listen over de 150 ordene som var tettest knyttet til frivillighet. Til gjengjeld kan det nok argumenteres for at begreper knyttet til deltakelse og tilgjengelighet har en klar inkluderingsdimensjon. Når vi nå så på integrering og innvandring er heller ikke sivilsamfunn/frivillighet eller organisasjonslivet med på lista over de 150 tettest tilknyttede ordene.

Hvordan ser potensialet ut framover. Vi har benyttet prognosemodellen i Q-ball til å gjøre en vurdering av hva frivilligheten kan *hente* på å koble seg enda tettere til ulike aspekter ved integrering og inkludering. Vår modell viser at det er et moderat vekstpotensial for budskap som knytter sammen frivillighet og inkludering/integrering.

Vekstpotensialet er størst når spørsmålet «frames» som inkludering, og definitivt svakest når det kommer til å «frame» frivillighetens rolle som et spørsmål om å utvikle det mangfoldige samfunnet.

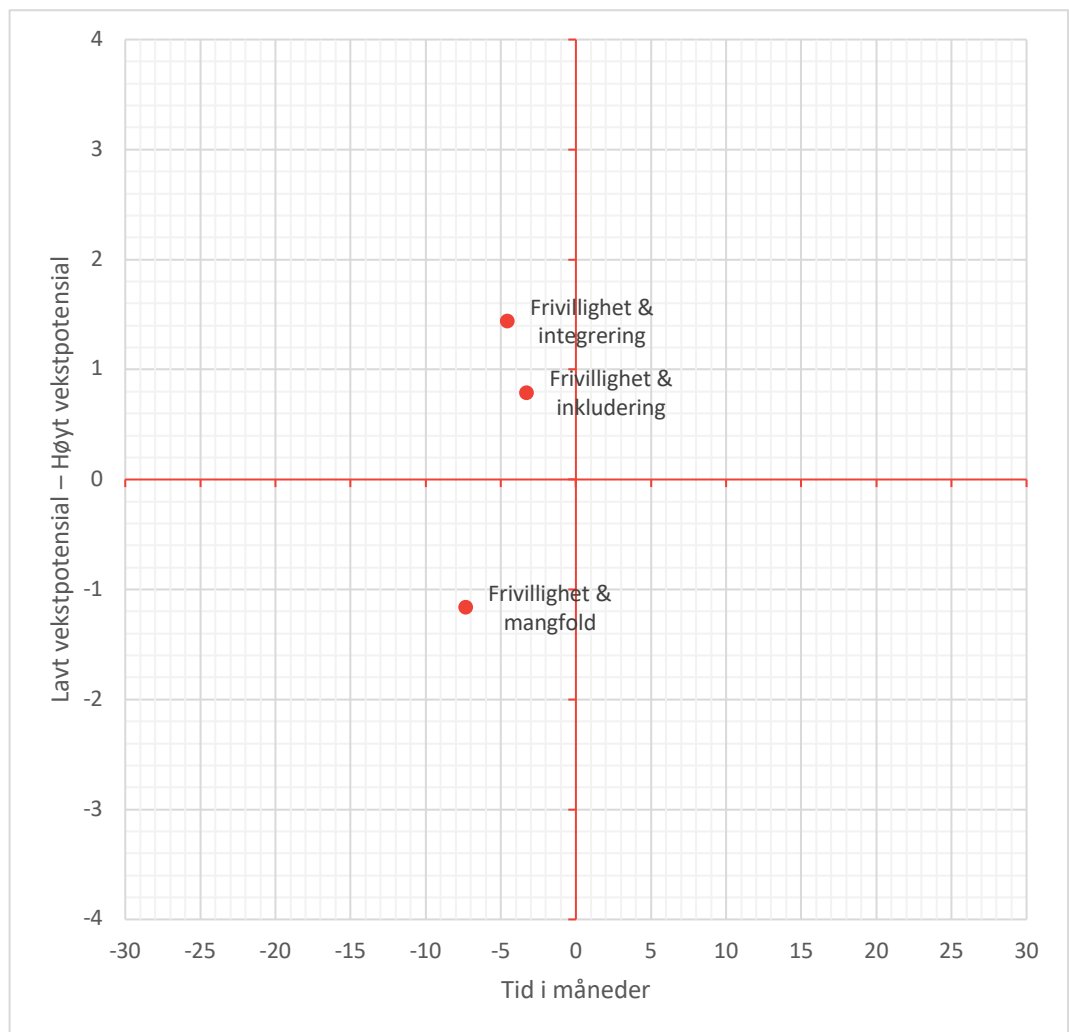
²⁸ <https://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/177668>

²⁹ <https://www.dagbladet.no/kultur/frivilligheten-er-nokkelen-til-integrering/60158800>
<http://www.ks.no/arrangementer/kommunalpolitisk-toppmote-2016/organisasjoner-kan-bidra-til-integrering/>

³⁰

<https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/2557785/Organisasjonsengasjement%2bblant%2binnvandrere.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

³¹ Dagbladet, Frivilligheten er nøkkelen til integrering
<https://www.dagbladet.no/kultur/frivilligheten-er-nokkelen-til-integrering/60158800>

Kapittel 4

Frivillighet, velferd og fellesskap

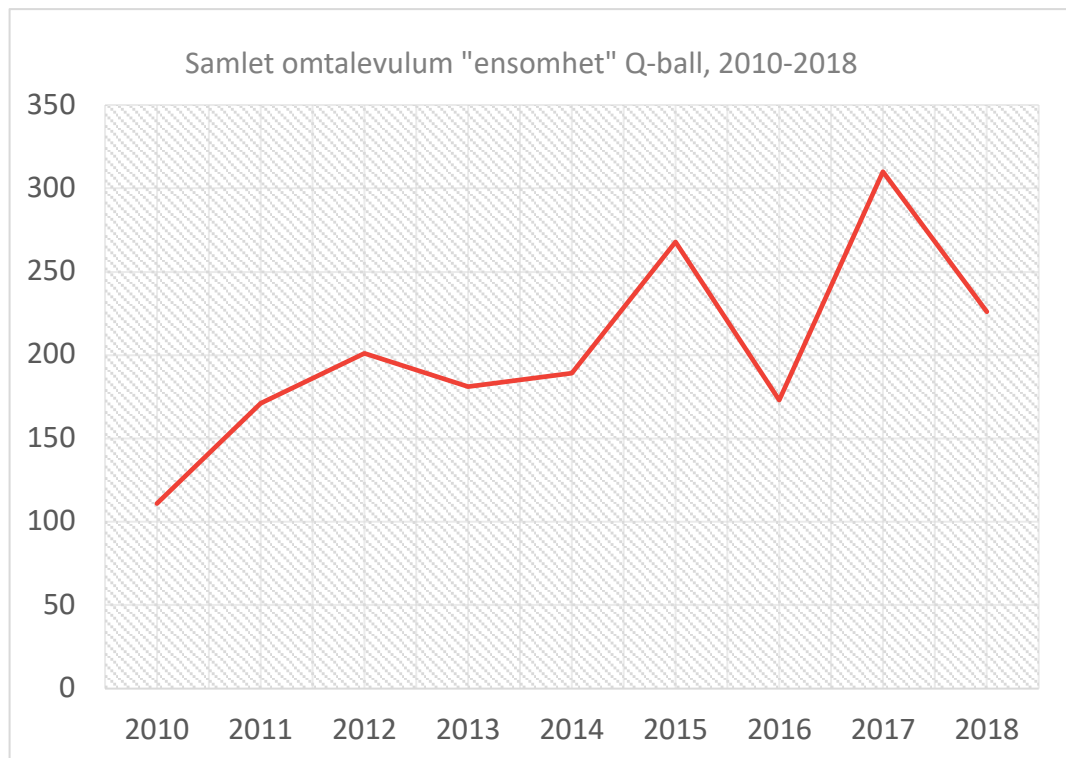

Både ideelle aktører og frivillige organisasjoner spiller en viktig rolle i velferdssamfunnet. Men hvordan er holdningene til disse aktørene? Og forventes de å bli viktigere? Rammes også ideelle velferdstjenester av økende kritikk mot «profitt i velferden? Eller omtales ideelle organisasjoner og frivilligheten som et positivt bidrag til framtidens velferdssamfunnet?

Deltakelse i frivillig arbeid er en arena for inkludering i sosiale fellesskap. I den nasjonale strategien for frivillig arbeid på helse og omsorgsfeltet som Frivillighet Norge, KS og Helse- og omsorgsdepartementet har utarbeidet, heter det frivillig arbeid kan sikre at «lokalsamfunn der flest mulig i alle aldre kan leve aktive og meningsfulle liv, og bidra til å hindre ensomhet og utenforskap.»

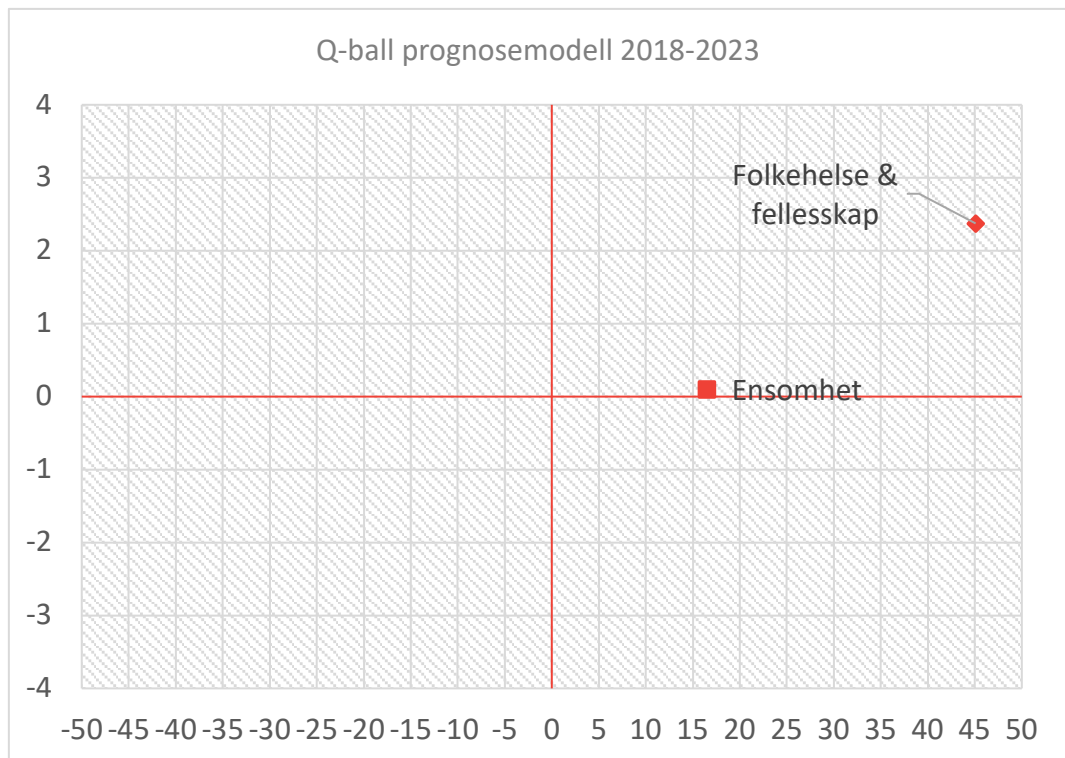
«Ensomhet» som samfunnsproblem har fått tiltakende oppmerksomhet, delvis drevet av forskning som finner klare sammenhenger mellom sosial isolasjon og alvorlige helseplager³² og ikke minst av uro for hvordan samfunnet skal håndtere et demografisk skifte som vil gi stadig flere eldre som lever stadig flere år etter at yrkeskarriæren tar slutt.

Frivilligheten spiller to roller i arbeidet med å skape sosiale fellesskap som bidrar til bedret folkehelse; den ene er gjennom innsatsen et stort mangfold av frivillige organisasjoner gjør for å følge opp og inkludere mennesker som er eller står i fare for å bli isolert fra andre fellesskap, den andre er at frivilligheten i seg selv er en sosial arena som der deltakelse bidrar til å motvirke utenforskap og sosial ekskludering.

Data fra Q-ball bekrefter at omtalen av ensomhet er klart økende siste ti år. Frekvensen har økt med 150 % siden 2010. Det samsvarer om lag med retrievers database der omtalen av begrepet ensomhet om lag har doblet seg siste ti år.

³² Se f.eks denne saken fra Forskning.no som oppsummerer noen nyere studier <https://forskning.no/aldring-forebyggende-helse-samfunnsmedisin-sykdommer/2013/03/ensomhet-gjor-vondt-men-isolasjon-tar>

Prognosemodellen i Q-ball finner at omtalen av ensomhet er av en slik karakter at modellen forventer at spørsmålet vil bli viktigere i årene som kommer.

Modellen fanger også opp en klar forventning om at koblingen mellom folkehelse og sosiale fellesskap vil bli sterkere i årene som kommer.

Ikke overraskende er sentimentet i omtalen av begrepet «ensomhet» overveldende negativt. Et enkelt søk i googles trends bidrar til å bekrefte dette; de tre mest relaterte ordene til begrepet «ensomhet» de 5 siste år er henholdsvis angst, selvmord og sykehjem. Begrenser vi dette til kategorien helse, kommer også ungdom og depresjon på listen over de fem mest relaterte søkeordene.

4.1. Frivillighetens rolle i ensomhetsdebatten

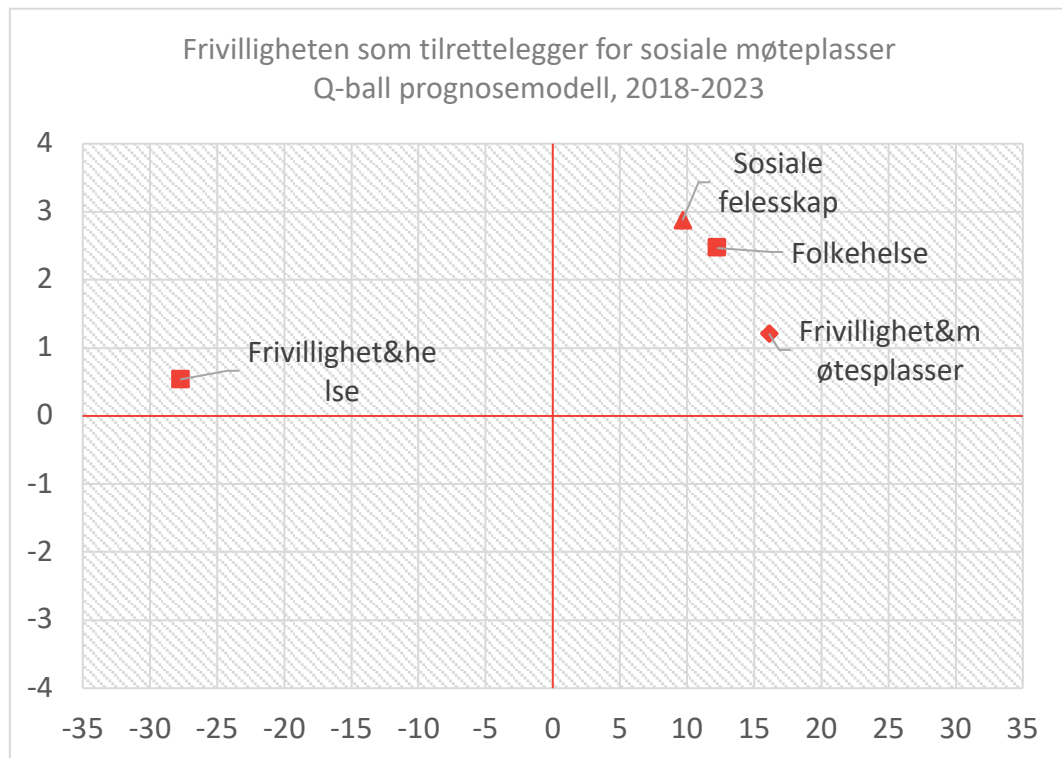
Dersom ensomhet er et økende samfunnsproblem, er frivilligheten etablert som en sentral del av «løsningen.» I følge våre data er svaret langt på vei ja. Ulikt diskusjonene om demokrati, tillit, polarisering og integrering er det en klar kobling mellom ensomhet og frivillighet i den offentlige samtalen.

Når vi ser på hvilke begreper som brukes hyppigst i tilknytning til ensom/ensomhet, skårer barn fulgt av helse, eldre, psykisk helse og ungdom. Først av begrepene som ikke direkte omhandler grupper eller konsekvenser av ensomhet kommer varianter av frivillighet & frivillige. Koblingen er sterk – frekvensen av omtale er over det vi kaller «megatrender.»

Vår modell fanger også opp at det er betydelig kommunikasjonspotensial i å koble frivillighet med ensomhetsproblematikken.

I sammenheng med overstående har vi sett på frivillighetens rolle i utvikling av møteplasser utover den digitale sfære, og i tråd med Q-ball er dette et tema som kommer til å bli viktigere fremover. I tillegg bekrefter våre data at mens sosiale fellesskap og folkehelse forventes å bli viktigere tema fremover, er koplingen mellom disse to – frivilligheten som helsefremmende – allerede et godt etablert tema i det offentlige ordskiftet.

En rekke budskap knyttet til frivillighetens rolle som arena for sosial deltakelse omtales på en

måte som indikerer at de vil bli viktigere i årene som kommer, i følge vår prognosemodell.

4.2. Techlash

Diskusjonen om ensomhet og sosiale fellesskap kan vanskelig frikobles helt fra diskusjonen om de sosiale konsekvensene av teknologi. Hypotesen om at moderne teknologi bidrar til å isolere oss fra hverandre og bryte ned eksisterende sosiale bånd er gammel.

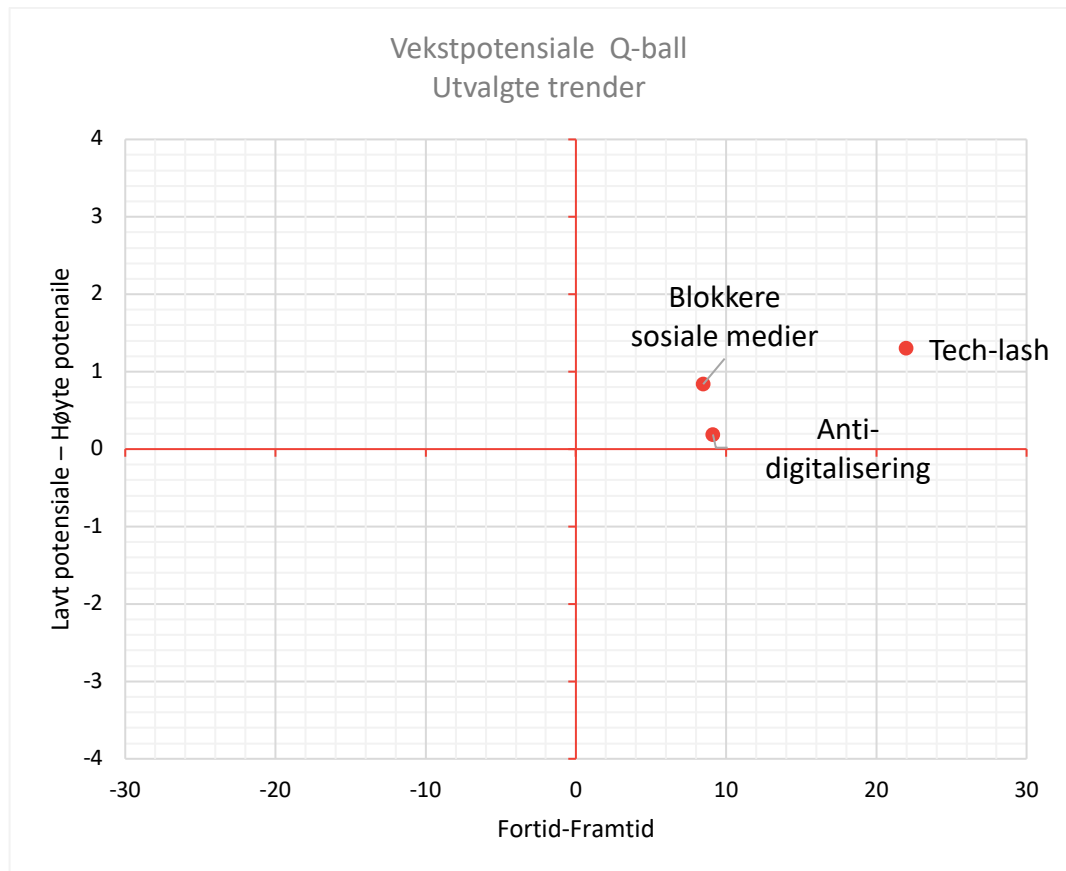
De siste årene har denne tradisjonsrike diskusjonen fått en ny omdreining. Det var illustrerende når teknologi- og trendsikapernes årlige mekka; South by Southwest i 2018 viet betydelige deler av sitt program til gryende skepsisen mot digital teknologi, sosiale medier og teknologiens inntog i alle deler av dagliglivet. Her hjemme beskrev den tidligere Google-utvikleren James Williams på Frivillighet Norges Topplederkonferanse i 2018, hvordan hvordan økt bruk av oppmerksomhetssøkende sosiale plattformer kan bidra til å skape nye former for utenforskap.

Begrepet «techlash» ble lansert av The Economist og handler om en rekke ulike forhold. Søk i vår database viser at store deler av den økende kritikken mot f.eks sosiale medier handler om helt andre forhold enn hvilke konsekvenser teknologien får for sosiale fellesskap og ensomhet: Uro for sosiale medier er i stor grad drevet av inntrykket av at disse plattformene negativt påvirker den offentlige samtalen og det politiske demokratiet.³³

Men noen mønstre er tydelige; Det ser ut til at tiltak for å verne seg mot sosiale medier i økende grad blir diskutert i den offentlige samtalen. I vår globale database er for eksempel varianter «protection against» blant de tettest tilknyttede til sosiale medier.

³³ Av begrepene som er tett knyttet til sosiale medier i vår engelskspråklige database er det politiske ord og begreper som er i størst vekst.

Vår prognosemodell indikerer at både techlash, ulike varianter av anti-digitaliseringsbudskap og spesifikke tiltak for å begrense/verne individet mot sosiale medier vil bli temaer som vil bli viktigere i den offentlige samtalen i årene som kommer.

Koblingen til folkehelse og ensomhet er derimot ikke åpenbar i våre data. Verken når vi ser på begreper tilknyttet techlash, teknologi eller sosiale medier dukker begreper assosiert med ensomhet, folkehelse eller sosiale fellesskap opp. «Problemene» som danner grunnlaget for et eventuelt techlash ser ut til å være mer knyttet til politikk og personvern, enn fellesskap og folkehelse.

Hva kan være frivillighetens rolle i dette bildet? Det er kanskje ikke så overraskende at frivillighet og frivillige organisasjoner ikke er blant ordene og begrepene som er tett knyttet til techlash og uro for konsekvensene av digitaliseringen av hverdagen. Analysene vi gjorde i kapittel 2 indikerer likevel at det er mulig å koble frivilligheten til deler av dette problemkomplekset. Særlig er koblingen mellom teknologi og polarisering et mulig tema. Selv om det er betydelig diskusjon om hvorvidt sosiale medier reelt sett bidrar til å øke den politiske polariseringen,³⁴ er det ingen tvil om *debatten* om dette temaet er tiltakende og at mange er bekymret for at sosiale medier og nettbruk bidrar til å forsterke politiske skiller. For frivilligheten representerer det en mulighet til å vise hvordan deltakelse i felles arenaer kan bidra til å motvirke polarisering og styrke tilliten i samfunnet – som diskutert i kapittel 2.

³⁴ For et velkjent argument for tesen om at sosiale medier bidrar til økt politisk polarisering se Cass Sunstein «#Republic, Divided Democracy in the Age of Social Media». For et mye sitert motargument se Boxell, Shapiro og Gentzkow "Is the Internet Causing Polarization, Evidence from Demographics" <https://www.nber.org/papers/w23258>

4.5. Frivilligheten og framtidens omsorgsbehov

En kjent utfordring for velferds-Norge er at forventede inntekter fra oljesektoren går ned, samtidig som velferdsbehovene øker - drevet både av demografisk endring og av høyere forventninger til kvalitet i tjenestene.

Både politikere og forskere peker på at frivilligheten kan være en del av løsningen for å få behovene til å gå opp med ressursgrunnlaget Norge har i årene som kommer. Oslo bystyre har for eksempel et prinsippvedtak om at 25 % av institusjonsplassene i helse- og omsorgssektoren skal være drevet av ideelle virksomheter innen år 2025.³⁵

Tenkingen om at frivillige i samspill med det offentlige skal bidra til å organisere velferdstjenestene på en måte som både sikrer økt brukerstyring, og reduserer offentlige utgifter er blant annet kjent fra Danmark under paraplyen «Kommune 3.0»

I Norge har særlig Arendal blitt trukket fram som et eksempel denne typen tenking; der har kommunen inngått flere tette samarbeid med ideelle organisasjoner under vignetten «Med hjerte for Arendal.»³⁶ Samarbeidet rettet seg særlig inn mot å løse utfordringer knyttet til levekår og rus, og hadde som mål å inkludere ikke bare store ideelle organisasjoner som Blå Kors, men også mindre lag og foreninger.

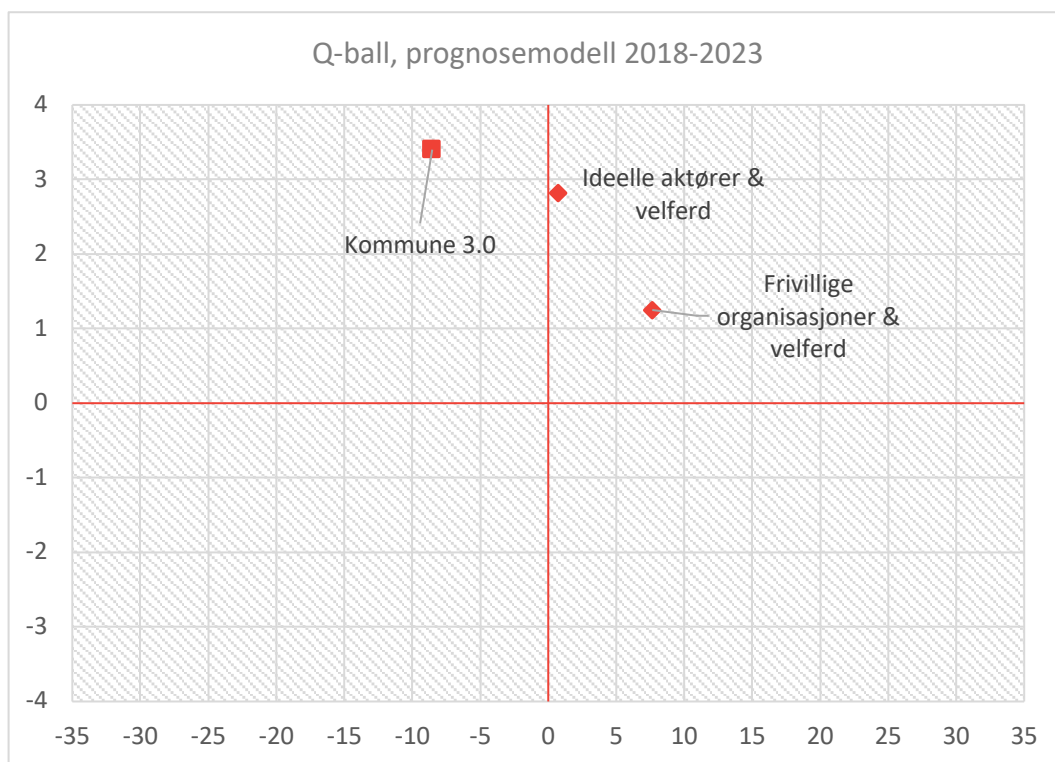
Erfaringene fra denne typen samarbeid har blitt evaluert av Agderforskning som finner flere positive effekter fra samarbeidet, men også at erfaringene så langt er at denne typen tenking ikke bidrar til å redusere offentlige utgifter – det frivillige arbeidet kommer på toppen av det kommunen allerede bruker av ressurser.³⁷

Vår prognosemodell viser at den offentlige samtalen i stor grad fanger opp økte forventninger til at frivilligheten skal spille en viktigere rolle innenfor velferdstjenestene. «Kommune 3.0» har rullet å bli et «etablert» begrep. Når vi ser på saker der frivillighet & velferd omtales sammen, er det tydelig at disse er av en karakter som indikerer at denne koblingen forventes å bli viktigere. Også *ideelle velferdsaktører* forventes å bli viktigere i følge vår prognosemodell.

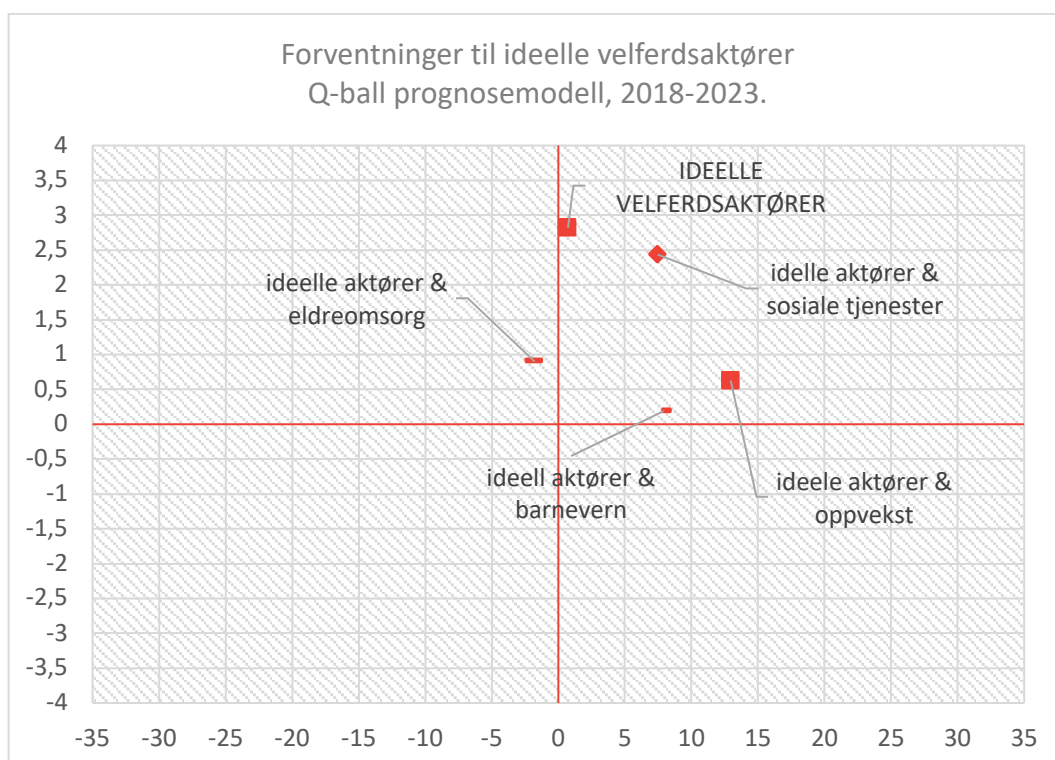
³⁵ <https://www.vl.no/nyhet/styrker-ideelle-i-oslo-1.807037?paywall=true>

³⁶ <http://medhjerterforarendal.no/>

³⁷ Agderforskning «Mot kommune 3.0» <https://www.agderforskning.no/wp-content/uploads/2016/10/FoU-rapport-3-2016-endelig.pdf>

Hvilke av de oppgavene er det således knyttet sterkest forventninger til? Ifølge vår prognosemodell er det ganske store forventninger til ideelle aktører på flere områder. Men, mens forventningene knyttet til at ideelle aktører vil være med å utvikle morgendagens helse- og omsorgstilbud er etablert, viser prognosemodellen at frivillighetens arbeid med den yngre generasjonen, herunder både oppvekst og barnevern, vil oppleve økte forventninger i perioden 2018-2023.

Særlig høyt skårer ideelle aktører når det kommer til sosiale tjenester. Det er et interessant funn siden slike tjenester tradisjonelt gjerne sees på som noe bare det offentlige skal stå for.

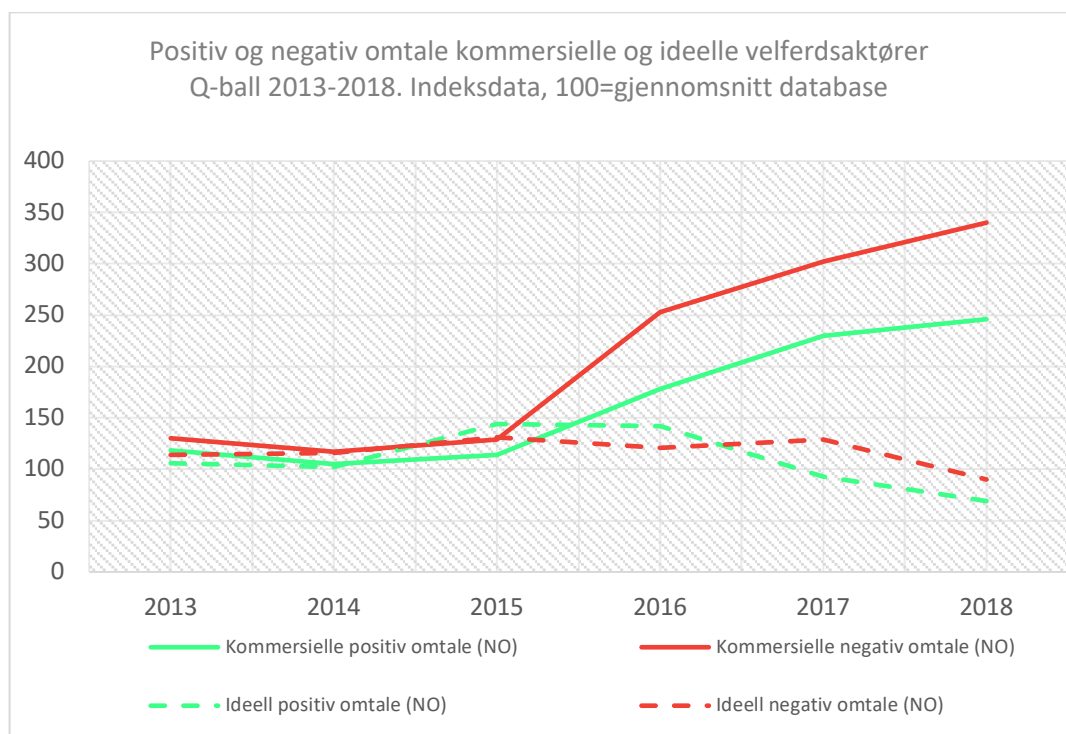
4.3. Holdninger til ideelle velferdsaktører

Våre data fra den offentlige samtalen tilsier at både frivillige organisasjoner og ideelle aktører forventes å spille en viktigere rolle i velferdssamfunnet de neste årene.

Spørsmålet om organisering av velferdstjenestene er politisk betent. Graden, og organiseringen, av anbudsregimer er gjenstand for betydelig politisk diskusjon. Særlig er rollen kommersielle aktører skal ha innen ulike velferdsområder gjenstand for betydelig politisk debatt. Et eksempel på det er at begrepet «velferdsprofittør» har blitt en del av det offentlige ordskiftet.³⁸

Påvirkes frivilligheten av denne diskusjonen? Vår analyse indikerer at det ikke er tilfelle. Fra forrige stortingsvalg (2013) til i dag ser vi en klar endring i hvordan kommersielle velferdsaktører omtales. Både den positive og den negative omtalen øker – et klart tegn på tiltakende politisk debatt. Den negative omtalen øker raskest og mest – og er nå på et svært høyt nivå (over 300 i vår indeks).

For de ideelle er utviklingen annerledes. Det er noe mer negativ enn positiv omtale av ideelle velferdsaktører. Men det som virkelig skiller disse ut er *fraværet av sentiment*. I 2018 beveger både den positive og den negative skåren seg *under 100* i databasen – det betyr at vår analysemodell fanger opp relativt sett få valør-ord både av positiv og negativ karakter i tilknytning til ideelle velferdsaktører.

Situasjonsbildet for kommersielle velferdsaktører trenger ikke være så negativt som vår analyse indikerer. Meningsmålingene spriker; noen tilsier at klare flertall ønsker at det offentlige velferdstilbudet skal få konkurranse fra både kommersielle og ideelle aktører.³⁹ Andre målinger,

³⁸ I Q-balls database er dette begrepet fremdeles en mikrotrend med noen få tusen treff, men veksten er rask.

³⁹ <https://www.abcnyheter.no/nyheter/politikk/2017/09/01/195329136/stor-oppslutning-om-private-velferdsprofitorer>

der spørsmålene har annen ordlyd, indikerer det det er bred motstand mot å la kommersielle aktører ta ut utbytte fra virksomhet i velferdssektoren.⁴⁰

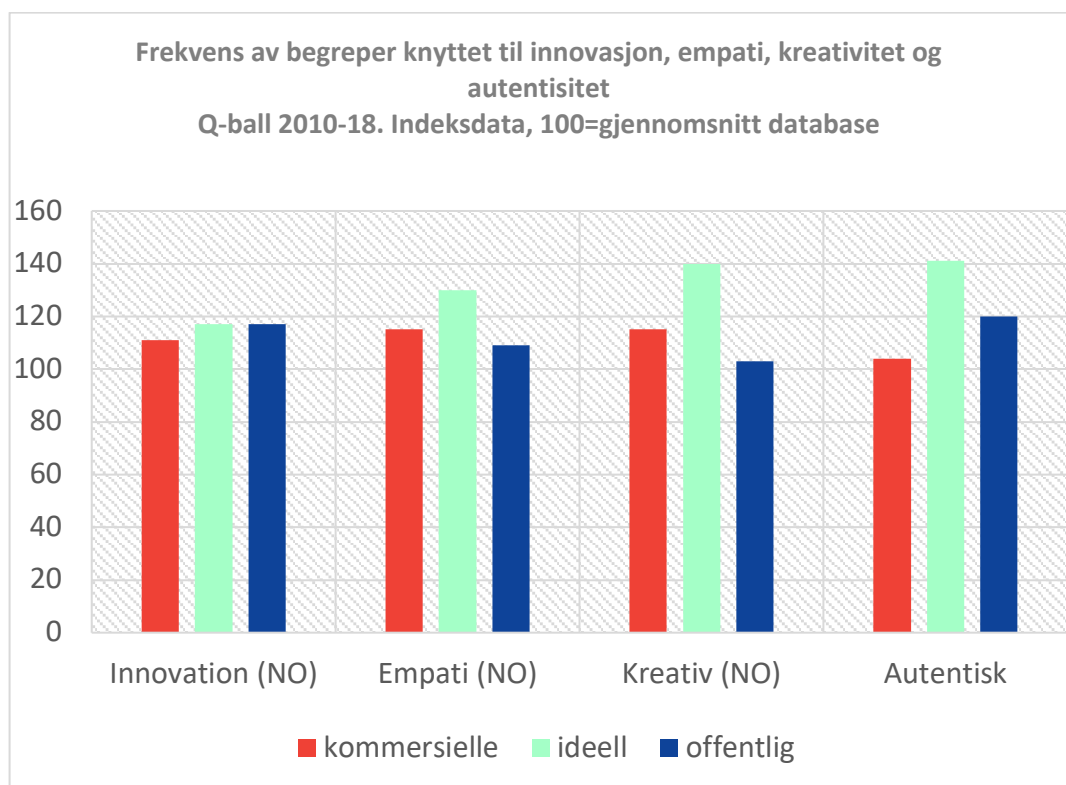
Uavhengig av dette ser vi at det i den offentlige samtalen er et reelt skille mellom ideelle og kommersielle velferdsaktører, og at sentimentet er langt mer vennligsinnet for førstnevnte.

4.4. Oppfattes ideelle aktører som innovative?

Et sentralt argument for at ideelle tilbydere bør få større plass i velferdssektoren er at disse gjør ting «annerledes» enn kommunale og andre offentlige aktører.

Vi har testet hvordan dette bildet ser ut i den offentlige samtalen på nett. Gjennomgående finner vi at det er små forskjeller i hvordan de ulike aktørene omtales når det kommer til begreper knyttet til innovasjon, empati, kreativitet og autentisitet. Det kanskje mest slående er at verken de kommersielle eller ideelle skårer særlig høyt når det kommer til innovasjon og kreativitet.

Riktig nok skårer de ideelle høyest på empati, kreativitet og autentisitet – men forskjellene er ikke veldig store mellom kommersielle aktører, offentlige og ideelle.

Oppsummering

En analyse av den offentlige samtalen på nett i Norge bekrefter at holdningene til demokrati og deltakelse er i endring. Demokratiske institusjoner omtales som om de er i tilbakegang og blir svekket. Sentimentet rundt demokratiske institusjoner er også tiltakende negativt. Det samsvarer med den faktiske utviklingen internasjonalt, der demokratiet svekkes i flere land enn det styrkes.

⁴⁰ <https://frifagbevegelse.no/nyheter/undersokelse-folk-flest-sier-nei-til-velferdsprofitt-6.158.475872.3330c593ce>

Motsatt av sentrale politiske institusjoner omtales politisk engasjement og aktivisme på en måte som indikerer at dette er fenomener som er i vekst. Også sentimentet rundt engasjement og aktivisme er i økende grad positivt.

I den offentlige debatten framstilles politisk polarisering som et fenomen som forventes å øke – selv om studiene vi har fra Norge ikke entydig tilsier at Norge er et mer politisk polarisert land nå enn før.

Frivilligheten er i den offentlige samtalen i relativt svak grad knyttet til demokrati og demokratisk deltakelse. Frivilligheten assosieres mer med hva den funksjonelt består av – særlig kultur – og med helse og barn og unge. Vår analyse av hvilke ord og begreper frivilligheten forbindes med, indikerer også at den er sterkt knyttet til offentlig sektor; kommuner og stat.

Økende politisk polarisering og fallende tillit til politiske institusjoner trekkes ofte fram som forklaringer på redusert oppslutning om demokrati og demokratiske institusjoner. Påvirkes frivilligheten av polariseringen? Blir frivilligheten oppfattet som del av en samfunnselite? Vår analyse av omtalen i den offentlige samtalen på nett indikerer at det ikke er tilfellet. I tråd med meningsmålinger som viser at frivilligheten i Norge nyter høy tillit finner vi at omtalen av frivillighet og frivillige organisasjoner skårer høyt på våre to måleenheter autentisitet og empati. Lokalledet skårer svært høyt på vår autentisitetsskala - over 300. Men også ledelsen skårer godt. Avstanden mellom ledelse og grasrot er begrenset.

Likevel er det grunn til å stille seg spørsmål om hvorvidt den tette tilknytningen til offentlige institusjoner kan være med på å bygge et inntrykk av frivilligheten som mindre uavhengig og mer integrert i det politiske systemet enn det frivilligheten selv ønsker.

Men selv om frivilligheten i dag ikke er tett koblet til temaer som demokrati, deltakelse, tillit og polarisering tyder vår analyse på at det er et betydelig potensial i å koble frivilligheten på disse temaene. Måten temaene omtales i dag indikerer at de vil bli viktigere i årene som kommer.

Verken integrering eller inkludering er på listen over de 150 ordene som var tettest knyttet til frivillighet. Til gjengjeld kan det nok argumenteres for at begreper knyttet til deltakelse og tilgjengelighet har en klar inkluderingsdimensjon. Når vi nå så på integrering og innvandring er heller ikke sivilsamfunn/frivillighet eller organisasjonslivet med på lista over de 150 tettest tilknyttede ordene.

Modellen fanger også opp en klar forventning om at koblingen mellom folkehelse og sosiale fellesskap vil bli sterkere i årene som kommer.

Ulikt diskusjonene om demokrati, tillit, polarisering og integrering er det en klar kobling mellom ensomhet og frivillighet i den offentlige samtalen.

En rekke budskap knyttet til frivillighetens rolle som arena for sosial deltakelse omtales på en måte som indikerer at de vil bli viktigere i årene som kommer, i følge vår prognosemodell.

Vår prognosemodell viser at den offentlige samtalen i stor grad fanger opp økte forventninger til at frivilligheten skal spille en viktigere rolle innenfor velferdstjenestene.

Uavhengig av dette ser vi at det i den offentlige samtalen er et reelt skille mellom ideelle og kommersielle velferdsaktører, og at sentimentet er langt mer vennligsinnet for førstnevnte.

Zynk